

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Diplomski studij povijesti i geografije

Krunoslav Simić
Prikaz novogradiškog bojišta u dnevnom tisku u jesen 1991.godine
Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Ivica Šute

Zagreb, srpanj 2013. godine

SAŽETAK

U ovom radu razmatra se stanje na novogradiškom bojištu, od izbijanja oružane pobune početkom kolovoza 1991. godine do potpisivanja Sarajevskog primirja, 3. siječnja 1992. godine kroz prikaz pisanja dnevnog tiska koji je u navedeno vrijeme izlazio na teritoriju Republike Hrvatske. Razmotreni su tekstovi dnevnih tiskovina: Večernjeg lista, Glasa Slavonije, Vjesnika, Slobodne Dalmacije, Novog lista kao i tekstovi tjednika; Globusa i Slobodnog tjednika koji se odnose na izvještavanje s novogradiškog bojišta u jesen 1991. godine. U radu je pozornost usmjerena na usporedbu stanja novogradiškog bojišta sa zbivanjem na ostalim bojišnicama u zapadnom i istočnom djelu Slavoniji i s bojištima od Banovine, Korduna, Like do Dalmacije kako bi se stekao uvid u ulogu i značaj novogradiškog bojišta tijekom ratne 1991. godine.

KLJUČNE RIJEČI: novogradiško bojište, dnevni tisak, zapadno dio Slavonskog bojišta, Domovinski rat, Sarajevsko primirje.

S a d r Ź a j

1. Geografski smještaj i položaj novogradiške općine	8
2. Uzroci rata i agresije na Republiku Hrvatsku	9
2.1. Tijek pobune na području Republike Hrvatske	11
2.2. Tijek pobune na novogradiškom području	13
3. Plan agresija na Republiku Hrvatsku	15
3.1. Plan agresije na Republiku Hrvatsku	177
3.2. Značenje plan agresije na novogradiškom području	18
4. Pisanje tiska o novogradiškom području	19
4.1. Izvještavanje tijekom oružane pobune	19
4.2. Izvještavanje tijekom općeg napada JNA	344
4.3. Izvještavanje tijekom uspostave stabilne obrane	377
4.4. Izvještavanje o događajima tijekom izvođenja oslobodilačkih akcija	40
5. Završna riječ.....	45
6. Zaključak.....	46
7. POPIS PRILOGA	47
8. POPIS ZEMLJOVIDA	48
9. POPIS SLIKA	60
10. BIBLIOGRAFIJA	62

UVOD

Cilj ovog diplomskog rada je u kratkim crtama prikazati stanje na novogradiškom bojištu; od izbijanja pobune, u kolovozu 1991. godine, preko izvršene agresije i općeg napada Jugoslavenske narodne armije (u daljnjem tekstu JNA) na teritorij Republike Hrvatske do nastupanja primirja 3. siječnja 1992. godine, odnosno usporediti pisanje dnevnog tiska o stanju na novogradiškom bojištu sa stanjem na bojišnicama u zapadnom djelu Slavonije i s ostalim bojištima Domovinskog rata tijekom 1991. godine. Kao glavni zadatak rada istakao bi utvrditi značaj novogradiške bojišnice u sklopu zapadnog dijela Slavenskog bojišta, a samim time utvrditi njegovu važnost i ulogu u obrani Republike Hrvatske tijekom ratne 1991. godine kroz prizmu pisanja dnevnog tiska. Znajući za geostrateški položaj novogradiškog područja u sklopu teritorija Republike Hrvatske i smjernice, planove izvedbe agresije stekao sam dojam da je obrambena uloga koju je novogradiško bojište imalo tijekom ratne 1991. godine nedovoljno istaknuto. Imajući uvid obujam i žestinu borbi diljem ostalih bojišta, mišljenja sam da je značaj novogradiškog bojišta zapostavljen, kako u sklopu zapadnog dijela Slavenskog bojišta tako i u cjelokupnoj borbi Domovinskog rata. Provo sam proveo analizu prikaza novogradiškog bojišta kroz prizmu publiciranih dijela kako bi otklonio dojam i subjektivno mišljenje.

O novogradiškom bojištu ima nekoliko objavljenih knjiga, one se razlikuju po načinu pisanja i prikazu stanja na novogradiškom bojištu. Razlikuju se i po vremenu objavljivanja, neke su pisane tijekom Domovinskog rata, neke neposredno nakon rata, a neke i s odmakom od završetka rata. Bez obzira na vrijeme objavljivanja knjiga i načina na koje su pisane, knjige nude korisne podatke o zbivanju na novogradiškom bojištu, ali ne daju potpunu uvid pomoću koje bi mogao utvrditi ulogu novogradiškog bojišta tijekom Domovinskog rata.

Najplodniji autor koji piše o novogradiškom bojištu je Franjo Samardžić, autor je triju knjiga; *Novogradiške ratne godine 1990. - 1991.*, tiskana 1994. godine, *Novogradiške ratne godine 1990. – 1992.* tiskane 1995. godine i *Heroji* koja je iz tiska izašla 2010. godine. Samardžić je tijekom Domovinskog rata bio dopisnik Večernjeg lista s novogradiškog bojišta i samim time njegovi radovi su važan izvor za proučavanje kronologije pobune i ratnih djelovanja s kronološkim prikazom stradanja tijekom ratnih mjeseci 1991. godine na prostoru nekadašnje općine Nova Gradiška. Uz kronološki prikaz, Samardžić u svojim knjigama donosi podatke o ustroju kriznog štaba u Novoj Gradiški i podatke o postrojbama koje su sudjelo-

vale na novogradiškom bojištu, ali ne donosi analizu vojnog djelovanja na bojištu. Sljedeći autor koji piše o novogradiškom bojištu je Ante Vukšić, povjesničar koji je i sam aktivni sudionik spomenutih zbivanja u djelu; *Novogradiški žrtvoslov*, usredotočio se na upotpunjavanje prikaz stradalnika kako na novogradiškom bojištu tako i s bojišta diljem Republike Hrvatske na kojem su poginuli ili bili ranjeni mještani nekadašnje općine Nova Gradiška. Uz žrtvoslov, Vukšić donosi najprecizniji i najcjelovitiji kronološki prikaz borbenog djelovanja na novogradiškom bojištu koji je izveden u sklopu oslobodilačke operacije ORKAN 91. Sljedeći autor koji kronološki donosi prikaz zbivanja na novogradiškom bojištu je Ivan Klaić. Klaić u djelu, *Ljudi moje ravnice*, prikazuje zbivanja vezana za prostor naselja Gornji Bogićevci. U spomenutom djelu nalaze se korisne informacije iz prvih tjedana ratnog sukoba na bogićevljanskom području što pomaže shvatiti određene postupke u vođenju i organiziranju obrane u prvim danima borbi na novogradiškom bojištu. Ni Ivan Klaić u svom djelu ne donosi analizu bojnog djelovanja na novogradiškoj bojišnici iz koje bi se vidio značaj i ulogu novogradiškog bojišta.

Sljedeća dva autora, Josip Mikšić i Rudi Stipčić kao časnici Hrvatske vojske koji su sudjelovali u uspostavi obrane, u svojim djelima donose više vojno-taktičkih analiza i podataka koje su mi pomogli razumjeti ulogu i značaj novogradiškog bojišta kao zasebnog djela, a istovremeno kao i neizostavnog djela bojišta zapadnog djela Slavonije.

Knjiga brigadira Josipa Mikšića, *Od smrti i natrag*, donosi podatke o ustroju i borbenim djelovanjima koja su se događala na sjevernom dijelu novogradiškog bojišta. Josip Mikšić kao djelatna vojna osoba sudjelovao je u organiziranju obrane na novogradiškoj bojišnici od kraja rujna 1991. godine i sva izvještavanja prikazana u njegovoj knjizi odnose se na vrijeme nakon njegova preuzimanja dužnosti zapovjednika 121. brigade Hrvatske vojske. Spomenuta knjiga nudi djelomičan prikaz vojno-taktičkog djelovanja što je nedostatno za bilo kakve zaključke, ali zato donose sliku plana agresora za borbeno djelovanje po pričuvnom pravcu napadanja, na Psunju.

Knjiga pukovnika Petra Stipčića, *Napokon smo krenuli*, zapovjednika Operativne grupe Posavina (OG Posavina), osnovane s ciljem povezivanja novljanskog i novogradiškog bojišta donosi više podataka koje su mi koristili u shvaćanju uloge novogradiškog bojišta i njegove važnosti u stabiliziranju bojišnice na zapadnom dijelu Slavonskog bojišta. Stipčić u knjizi donosi cjelovitu analizu zatečenog stanja na bojišnici, za zapovjednika OG Posavina postavljen je početkom listopada 1991. godine i iz njegove knjige saznajem za sve važnije poduzete mjere u stabiliziranju obrane i pripremne radnje za oslobađajuća djelovanja. Stipčić u svom djelu na stranici 32. donosi podatak: „da je u prvom tjednu listopada stanje na novogradiškom bojištu stabilno i agresor, ako ne uvede veće snage, prodor prema Novoj Gradiški

mu je zatvoren“. Za novljansko bojište kaže da je: „nestabilnije i da prijeti opasnost prodora Banjalučkog korpusa preko Novske prema Zagrebu“. Ovaj podatak mi je koristan u stvaranju zaključka o stanju na novogradiškom bojištu. U istoj knjizi pukovnik Stipčić na stranici 19. donosi podatak da je Banjalučki korpus nakon što se spojio s dijelovima Varaždinskog korpusa i nakon što je postalo jasno da neće uslijediti brzi prodor Gardijske mehanizirane divizije iz istočne Slavonije prema zapadnom djelu Slavonije dobio novo zaduženje. To novo zaduženje se sastojalo od promjene pravca glavnog napada koje od tad više nije, napad glavnim snagama prema istoku, nego napad prema zapadu, preko Novske i Kutine prema Zagrebu, što i navodi kao glavni zadatak njegovog raspoređivanja na novljansko bojište. Kao potvrda njegovih riječi je i činjenica da je sjedište Operativne grupa Posavine bilo smješteno na Novljanskoj strani, a ne na novogradiškoj. S ovim saznanjima, uvelike se promijenila uloga novogradiškog bojišta, a samim time i moja očekivanja o njegovoj važnosti i značaju.

Sljedeći autor koji je donio prikaz cjelovitijeg borbenog djelovanja na novogradiškoj bojišnici je dr. Davor Marjan. On je u knjizi *Graničari – ratni put 108. brigade ZNG*, prikazao borbeni put 108. brigade ZNG, od njenog ustroja, preko izbijanja pobune na novogradiškom bojištu, stabiliziranja crte bojišnice do prvih oslobodilačkih akcija i uspostave primirja početkom 1992. godine. Knjiga dr. Davora Marjana nastala je na dokumentima borbenog puta 108. brigade što ju čini važnim izvorom za proučavanje novogradiške bojišnice. Dr. Marjan donosi podatke o pripremama za oslobodilačke aktivnost u sklopu operacije ORKAN 91. iz kojih su uočljivi problemi s kojim se novogradiško bojište susretalo u pripremi za napadna djelovanja što može ponuditi odgovor na razloge zbog čega je Glavni stožer HV nezadovoljan s učinkom novogradiškog operativnog štaba u izvršavanju zadanog plana u sklopu napadnih djelovanja tijekom oslobađajuće akcije ORKAN 91. koje dr. Marjan navodi na stranicama od 124. do 129.

Od ostalih autora čija djela koristim u diplomskom radu nisam naišao na analizu koja bi mi dala odgovore o ulozi i značaju novogradiškog bojišta, jer citirani autori opisuju novogradiško bojište u kontekstu trenutnog zbivanja. Stoga sam odlučio diplomskim radom pristupiti analizi pisanja dnevnog tiska o novogradiškom bojištu kako bi ga ocijenio kroz širi kontekst ratnog zbivanja i vidio kako se dnevni tisak prema njemu odnosi u izvještavanju.

Rad ću započeti određivanjem geostrateškog položaja i smještaja novogradiškog područja, u prostoru Republike Hrvatske, ističući prometni položaj u povezivanju istočne sa središnjom Hrvatskom. Pod pojmom novogradiško područje mislim na prostor nekadašnje općine Nova Gradiška i ono će u radu biti naglašavano i kao okučanska bojišnica i kao posavska bojišnica ovisno o kontekstu prikazivanja ratnog djelovanja.

U drugom poglavlju ću u kratkim crtama navesti osnovne uzroke koji su doveli; prvo do pobune manjinskog naroda protiv demokratski izabrane vlasti u Republici Hrvatskoj, a potom i do otvorene agresije na Republiku Hrvatsku, uspoređujući razvoj pobune u novogradiškoj općini s pobunom Srba u ostalom dijelu Republike Hrvatske.

U trećem poglavlju ću opisati plan vojnog vrha JNA o izvedbi agresije na Republiku Hrvatsku i prikazati njegov utjecaj na novogradiško područje i na zapadni dio Slavonije. U prva tri poglavlja koristit ću se činjenicama iz objavljenih knjiga.

U četvrtom poglavlju prikazat ću analizu pisanja dnevnog tiska o ratnim zbivanjima na novogradiškoj bojišnici. Istovremeno kad budem pisao o stanju na novogradiškom bojištu usporedo ću prikazivati zbivanja na ostalim bojištima kako bi oslikao odnos dnevnog tiska prema novogradiškom bojištu i kako bi stvorio zaključak o ulozi i značaju novogradiškog bojišta u sklopu Domovinskog rata. Prikaz u tisku pratit ću kroz natpise dnevnih tiskovina: Večernjeg lista, Glasa Slavonije, Vjesnika, Slobodne Dalmacije, Novog lista, kao i tjednika; Globusa i Slobodnog tjednika. U radu na dnevnom tisku koristio sam se arhivom Nacionalne sveučilišne biblioteke u kojoj nisam naišao na arhivirane primjere Vjesnika iz mjeseca kolovoza 1991. godine, stoga izvještaji Vjesnika neće biti zastupljeni u prikazivanju zbivanja u prvoj cjelini četvrtog poglavlja. Prikaz pisanja dnevnog tiska u četvrtom poglavlju podijelio sam na četiri cjeline koje sam odredio na osnovu borbenog djelovanja na novogradiškoj bojišnici. Prikaz dnevnog tiska ću dopuniti priložima kronološkog prikaza zbivanja na novogradiškoj bojišnici kako bi otklonio moguće zabune u praćenju natpisa u tisku. I prikazom na topografskom zemljovidu kojeg sam izradio koristeći se tumačem znakova u knjizi Davora Marjana; Slom Titove Armije. Kronologiju zbivanja sam zažeo koristeći raspoloživu literaturu o novogradiškom bojištu. Uz navedenu literaturu u izradi kronologije još sam koristio: DAVOR RUNTIĆ; *Domovinski rat, vrijeme rata - druga knjiga*; MARIO FILIPI: *Na istočnom pragu Domovine*.

Na kraju rada, u petom poglavlju, kao epilog u kratkim crtama ću prikazati zbivanja na novogradiškom bojište od Sarajevskog primirja do vojno redarstvene operacije Bljesak kako bi zaokružio prikaz uloge i važnosti novogradiškog bojišta u Domovinskom ratu.

1. Geografski smještaj i položaj novogradiške općine ¹

Pred početak oružane pobune općina Nova Gradiška obuhvaćala je prostor koji se nalazio na spoju brežuljkastog područja Psunja, Požeške i Dilj Gore s nizinom rijeke Save. U geografskoj regionalizaciji Hrvatske, općina Nova Gradiška, pripadala je regiji istočne Hrvatske, graničnom područje istočne i središnje regije Hrvatske. Općina se pružala međunarodno prometno važnim posavskim longitudinalnim koridorom, koji je u makro prometnom smislu poveznica srednje i jugoistočne Europe. Povoljan smještaj naglašen je i transverzalnom poveznicom koja preko Slavanskog gorja povezuje srednju Europu preko Bosne i Hercegovine s Jadranskim morem. Prometni značaj omogućen je zbog povoljnog geomorfoloških karakteristika, kontakta južnih rubova Slavanskog gorja sa Savskom nizinom. Ovaj kontakt postaje od 18. stoljeća prometno i gospodarski iskoristiv, uz njega se početkom 19. stoljeća razvija glavna cestovna veza, „Stara krajiška cesta“, koja je povezivala zapad s istokom. Na toj longitudinalnoj trasi razvila su se najznačajnija općinska naselja koja su zbog prirodno-geografskih karakteristika i križišta cesta u smjeru prema sjeveru i jugu. Najveća takva naselja su Okučani i Nova Gradiška, dok je Stara Gradiška ² značajna zbog graničnog prijelaza i transverzalne poveznice sjevera i juga regije. Ocjeditom terasom 1889. godine izgrađena je i željeznička pruga, a nakon Drugog svjetskog rata, južno od pruge i auto-cesta. Općina Nova Gradiška je smještena na kontaktu glavnih reljefnih cjelina koje se pružaju izduženo od zapada prema istoku. Na sjeveru općine nalazi se sustav Slavonskih planina: Psunj (najviši vrh Brezovo Polje sa 984 m/nm) i Požeške Gore (najviši vrh Kapavac sa 618 m/nm). Uz reljefnu cjelinu Slavonskih planina, prema jugu, nalazi se reljefna cjelina koja je ujedno i najgušće naseljena, nalazi se na ocjeditim terasama koje se pružaju na kontaktu stepenica Psunja i Požeške Gore prema nizini Save. Terasa su plodne i pogodne za naseljavanje, stoga

¹ Vidi zemljovid 1. - prikaz prometnica kroz novogradišku općinu.

² **Nova Gradiška** – grad smješten na južnim padinama Psunja, 57 km zapadno od Slavanskoga Broda. Nalazi se na križištu državnih cesta **D 4** (Bregana – Zagreb – Slavonski Brod – Bajakovo), **D 51** (Gradište – Požega – čvor Nova Gradiška i **D 313** (Nova Gradiška – Rešetari), i županijskih cesta ... (Okučani - Kosovac – Medari – Nova Gradiška - Staro Petrovo Selo – Vrbova – Batrina). Nova Gradiška je i željeznička postaja na pruzi Zagreb – Novska – Slavonski Brod – Vinkovci.

Okučani – grad se nalazi 68 km zapadno od Slavanskoga Broda i 11 km zapadno od Nove Gradiške. Okučani se nalaze na križištu državnih cesta **D 4** i **D 5** (Terezino polje – Virovitica – Daruvar – Okučani – Stara Gradiška) te županijskih cesta (Novska – Okučani), (Kosovac – Medari – Nova Gradiška Vrbova – Batrina) i (Okučani – Vrbovljani). Okučani su željeznička postaja na pruzi Zagreb – Novska – Slavonski Brod – Vinkovci.

Stara Gradiška – naselje na desnoj obali rijeke Save, u mikroregiji Srednje Posavine, nalazi se 77 km zapadno od Slavanskog Broda. Stara Gradiška se nalazi na križištu državne ceste **D 5**, te županijskih cesta (Gornji Varoš – D5) i (Stara Gradiška (D5) – Donji Varoš). Stara Gradiška je granični prijelaz s mostom na rijeci Savi.

Leksikon naselja Hrvatske; Mozaik knjiga; ZG; 2004.g. Prvi i drugi svezak, Veliki Atlas Hrvatske; Mozaik knjiga; ZG; 2004.g.

je uz „Staru krajišku cestu“ s obje strane nastao gotovo neprekinuti niz naselja od Lađevca na sjeveru općine do Batrine na jugu općine. Treća reljefna cjelina je nizinski položi rijeke Save koji zahvaća nizinu južno od terasa do korita rijeke Save. U ovoj cjelini, reljef je nizinski i močvaran, samo korito Save je nešto uzdignutije, zbog toga se u ovoj reljefnoj cjelini nalaze močvarna polja: Mramorno i Crnac polje, a što je ujedno razlog da u spomenutoj zoni nema značajnih naselja. Ona su smještena, južno uz nešto uzdignutiju sjevernu obalu rijeke Save.³ Na prostoru općine Nova Gradiška, po popisu stanovnika iz 1991. godine živjelo je 60.749 stanovnika, a površina općine iznosila je 969 km² s gustoćom naseljenosti od 63,12 st/km². U bivšoj novogradiškoj općini 1991.godine nalazila su se 93 naselja.⁴ Na prostoru novogradiške općine narodnosna struktura izgledala je ovako: Hrvati su činili većinu sa 43.692 stanovnika, Crnogoraca je bilo 28, Makedonaca 36, Muslimana 100, 43 Slovenaca, 12.572 Srba, 82 Albanaca, 1 Austrijanac, 2 Bugara, 86 Čeha, 4 Grka, 25 Mađara, 15 Nijemaca, 32 Poljaka, 15 Roma, 2 Rusa, 10 Rusina, 9 Slovaka, 55 Talijana, 51 Ukrajinac, 1 Židov i 33 ostalih narodnosti. Po popisu stanovnika nacionalno neopredijeljenih je bilo 2.500 stanovnika i 1.352 nepoznata.⁵

2. Uzroci rata i agresije na Republiku Hrvatsku

Rušenje Berlinskoga zida u studenom 1989. godine simbolično je označio početak novog razdoblja europske povijesti, u kojem je u svim istočnoeuropskim državama jednostranački, komunistički režim zamijenilo višestranačje i demokracija. Taj proces zahvatio je većinu republika bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), ali ne i Srbiju i Crnu Goru gdje su na vlasti ostali komunisti.⁶ One postaju sljedbenice srbijanske političke, vojne, crkvene i intelektualne elite koja je nastojala oživotvoriti dvostoljetni velikosrpski ekspanzionistički plan s ciljem povezivanja „svih srpskih zemalja“ i stvaranja velike srpske države. Političke promjene na globalnoj razini, pad blokofske, hladnoratofske podjele dovelo je do toga da je SFRJ izgubila geostratešku značajnu ulogu. Konkretno je to značilo prestanak dotoka obilnih kredita sa zapada. U takvim okolnostima počela je Jugoslaviju nagrizati sve dublja gospodarska i socijalna kriza te smanjenje represivne djelotvornosti monolitnog

³ Geografija Hrvatske; knjiga III; Istočna Hrvatska; Školska Knjiga; Zagreb, 1975.g., str. 8.-23.

⁴ Nova Gradiška; Izabrane teme u povodu 250. Obljetnice osnivanja grada; Nova Gradiška; 1998.g., str. 47.

⁵ Republika Hrvatska; Zavod za statistiku, popis stanovništva 1991.g. narodnosni sustav Hrvatske po naseljima; dokumentacija 881; travanj 1992.g., Zagreb, str. 134.-137.

⁶ POČECI SUVREMENE HRVATSKE DRŽAVE (kronologija procesa osamostaljenja Republike Hrvatske od Memoranduma SANU 1986. do proglašenja neovisnosti 8. listopada 1991.g.); Zagreb, 2007.,g. str. 8.

državnog aparata koji se sve više bavi pokušajem odgode vlastitog kraja. U tim okolnostima pojavljuju se prvi znaci demokracije, koji se očituju u slobodnijem govorenju, pisanju i mirnim političkim prosvjedima (Kosovo). Srbijanske znanstvene, političke i vojne strukture tada su definitivno uvidjele kako će im samo radikalni i nasilan zahvat unutar Jugoslavije omogućiti očuvanje vlasti, dominaciju i privilegije. Dolazak Slobodana Miloševića na čelo Srbije, tijekom osme sjednice Centralnog komiteta Srbije predstavlja praktički početak ostvarivanja plana ("Memorandum") koji je izrađen u srbijanskoj Akademiji nauka i umjetnosti (SANU).⁷ U Memorandumu su iznesene glavne točke srpskog nacionalističkog programa, koji je naglašavao podređen položaj i ugroženost Srba izvan Srbije i u pokrajinama, tražio preinake federativnog ustroja radi ujedinjavanja svih Srba. Oko pitanja njihove ugroženosti počela je politička mobilizacija i stvaranje masovnog populističkog pokreta koji je djelovao uglavnom mitinzima u svrhu mobilizacije i pritiska („mitinzi istine“). Milošević je za svoju nacionalističku politiku pridobio gotovo sve značajne društvene snage, od Srpske pravoslavne crkve, preko akademika do ostalih intelektualaca. Organizirajući masovne demonstracije protiv "birokratiziranih" republičkih i pokrajinskih vodstava, Milošević je izvaninstitucionalnim sredstvima ishodio promjenu vodstva u Crnoj Gori te ukidanje autonomnosti pokrajina Vojvodine i Kosova tako što ih je uključio u Srbiju (1988.-1989.). Na taj način dokinuo je osnovna načela jugoslavenske federacije.⁸ U siječnju 1990. godine Savez komunističke Jugoslavije se raspao na svom nedovršenom XIV. kongresu, kad su ga, pod pritiscima centralističkih i srpskih nacionalističkih snaga napustili delegati slovenskoga, a potom i hrvatskog dijela partije koji su već otvoreno zastupali umjerene konfederalističke i pluralističke stavove. Time je sudbina SFRJ bila zapečaćena i započela je teška politička kriza. Miloševićev nacionalistički program pod parolom „Svi Srbi u jednoj državi“ uključivao je i daljnje preinake federacije. Milošević je imao dva plana. Prema prvom, javno predstavljanim, SFRJ je trebalo sačuvati, ali uz bitna smanjenja ovlasti republika tako da se ukinu federalističke odredbe Ustava iz 1974. godine i stvori strogo centralizirana unitarna država. Drugi plan, isprva držan u tajnosti, trebao se ostvariti u slučaju da prvi ne uspije, a sastojao se u „otpuštanju“ Slovenije i Hrvatske iz Jugoslavije te u pripajanju „srpskih zemalja“ na teritoriju drugih republika i stvaranje „Velike Srbije“. To je značilo uz Crnu Goru i obje srbijanske pokrajine pripojenje cijele Bosne i Hercegovine te Hrvatske do tzv. „Šešeljeve crte“

⁷ Josip Jurčević; Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku 1990. – 1995. godine; Jugoistočna Europa 1918. – 1995. (zbornik); Hrvatska matica iseljenika; Hrvatski informativni centar, Zagreb, 1996.g., str. 215.

⁸ Isti.

Virovitica - Karlovac - Karlobag.⁹ Kriza SFRJ i komunističkog sustava vlasti imala je drugačiji tijek u ostalim državama jugoslavenske federacije. Republički Savezi komunista Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, te Makedonije bili su stiješnjeni između nerješivih društveno-gospodarskih teškoća na vlastitom tlu i prijeteće opasnosti, plana Velike Srbije, koji im nije nudio sudjelovanje u vlasti. Uz sve navedeno i uz prijetnju osobne sigurnosti odlučuju se za demokratizaciju i višestranačke izbore.¹⁰

2.1. Tijek pobune na području Republike Hrvatske

Prije provedbe demokratskih izbora u Socijalističkoj republici Hrvatskoj (SRH), kao odgovor demokratskim nastojanjima, velikosrpska politika je uz pomoć Beograda, početkom 1990. godine organizirala nove mitinge na kojima su se okupljali Srbi iz svih krajeva Jugoslavije i protestirali protiv Hrvatske.¹¹ Uslijedilo je osnivanje Srpske demokratske stranke (SDS), osnovana je u Kninu, 17. veljače 1991. godine,¹² nakon čega dolazi do osnivanja ogranka SDS-a po mjestima u Hrvatskoj gdje su Srbi činili većinu. Na predizbornim skupovima zbivaju se incidenti poticani od srpskog stanovništva, (u Benkovcu).¹³ Višestranački izbori u Hrvatskoj održani su u travnju i svibnju 1990. godine. Na izborima kao nova snaga pojavila se Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), koja je dobila nešto više od 40 posto glasova i predstavila se kao odlučni branitelj i jasni zagovaratelj interesa i težnji Hrvatske i hrvatskog naroda. Budući da su komunisti prije izbora izradili izborni sustav koji stranci s najviše glasova omogućava ostvarenje većine u Saboru, HDZ je izborio većinu saborskih mandata.¹⁴ Kao odgovor na izglednu izbornu pobjedu HDZ-a, vrh JNA je 23. svibnja 1991. godine oduzeo oružje Teritorijalnoj obrani SRH (TO SRH), bio je to protuustavan čin JNA. Vrh JNA na upućene prosvjede protiv neustavnog oduzimanja oružja TO nije reagirao i oružje je ostalo u njenim skladištima.¹⁵ Odmah nakon provedenih izbora 30. svibnja 1990. godine konstituiran je višestranački sabor SRH na koji se nisu odazvali zastupnici srpskog naroda. Prilikom konstituiranja sabora SRH bilo je zastupnika Srpske nacionalnost, ali ono su bi nazočni kao

⁹ Ozren Žunec; Rat u Hrvatskoj 1991. – 1995.; Polemos; Zagreb, 1998.g., str. 9. – 10.

¹⁰ J. Jurčević; Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku 1990. – 1995. g.; Hr. matica iseljenika; HIC, Zg., 1996.g., str. 215.

¹¹ POČECI SUVREMENE HRVATSKE DRŽAVE; Zagreb, 2007.g., str. 19.

¹² Isti; str.18.

¹³ Isti; str. 19.-20.

¹⁴ Nikica Barić; Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.g., str. 56.

¹⁵ POČECI SUVREMENE HRVATSKE DRŽAVE; Zagreb, 2007.g. str. 23.

predstavnicima SDP-a. Zastupnici srpskog naroda iz SDS-a nisu sudjelovali na sjednici SRH ni prilikom donošenja Ustava Republike Hrvatske 22. prosinca 1990.godine.¹⁶ Skupština općine Knin, odgovorila je Saboru SRH tako što je 27. lipnja 1990. godine donijela odluku o osnivanju i konstituiranju Zajednice općina Sjeverne Dalmacije i Like.¹⁷ Kad je Sabor na sjednici 25. srpnja 1990. godine donio odluku o promjeni naziva iz SRH u Republika Hrvatska, na mitingu u Kninu Srbi istog dana donose *Deklaraciju o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj* i uredbe kojim organiziraju vlast. Na istom mitingu donijeli su odluku o plebiscitarnom izjašnjavanju srpskog naroda o položaju u Hrvatskoj. Taj protuustavan čin najavili su provesti od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. godine.¹⁸ Uoči plebiscita 17. kolovoza 1990. godine pobunjeni Srbi su na području Benkovca, Knina i Obrovca postavili zapreka na prometnice, čime je počela njihova otvorena pobuna protiv legitimno izabrane Hrvatske vlasti s ciljem stvaranja srpske države na prostoru Republike Hrvatske koja bi se pripojila jedinstvenoj srpskoj državi.¹⁹ Takozvano Srpsko nacionalno vijeće na sjednici u Srbu proglasilo je srpsku autonomnu oblast na teritoriju na kojem su živjeli, a koje su se nalazile unutar Republike Hrvatske. Tu odluku Ustavni sud Republike Hrvatske je poništio, kao i sve odluke vodstva pobunjenih Srba koja su bila protuustavne.²⁰ Nakon toga, uslijedila su teroristička djelovanja srpskih ekstremista po Hrvatskoj, diverzije i krađe oružja iz skladišta rezervnog sastava MUP-a. Provokacije srpskih ekstremista su nastavljene, 21. prosinca 1990. godine, dan uoči donošenja Ustava Republike Hrvatske, u Kninu je proglašena Srpska autonomna oblast Krajine (SAO Krajina).²¹ Početkom 1991. godine stanje se pogoršavalo i zaoštravalo. Kad je hrvatska vlast shvatila da je rat neizbježan, krajem 1990. godine dijelila je u organizaciji HDZ, oružje članovima od povjerenja pripremajući se za rat koji će uslijediti.²² Uslijedila je reakcija Saveznog sekretara za narodnu obranu SFRJ, Veljka Kadijevića, koji je preko Predsjedništva SFRJ početkom siječnja 1991. godine tražio razoružavanje svih paravojnih postrojbi. Nastupili su traumatični dani i prijetilo je izbijanje ratnog sukoba u Hrvatskoj.²³ Neuspjeh razoružavanja paravojnih postrojbi privremeno je smirio napetosti. Ponovni eksces zbio se 1. ožujka 1991. godine u Pakracu, potom je uslijedio

¹⁶ Ozren Žunec; Goli život – socijalne dimenzije pobune srba u Hrvatskoj; Drugi svezak; Demetra; Zagreb. 2007.g., str. 559.

¹⁷ POČECI SUVREMENE HRVATSKE DRŽAVE; Zg., 2007.g., str. 34.

¹⁸ Isti; str. 38.

¹⁹ Isti; str. 42.

²⁰ Isti; str. 43.

²¹ Isti; str. 47.

²² Davor Marjan; Graničari (Prilog za ratni put 108. Brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske); Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Slavonski Brod, 2006.g., str. 29.

²³ Isti; str.31.

„Krvavi Uskrs“ na Plitvicama i napetost je sve više rasla. Kulminacija je vrhunac dosegla 1. svibnja 1991. godine kad su iz zasjede pobunjenici u Borovu selu ubili dvanaest hrvatskih redarstvenika. Ovim činom, razdoblje velikosrpske pobune na prostoru Republike Hrvatske doseglo je vrhunac. Vrijeme koje je slijedilo, donijelo je prerastanje pobune srpskog stanovništva u oružani sukob koji se nastavio „otvorenom oružanom agresijom“ na prostor Republike Hrvatske združenim snagama jedinica JNA i srpskih paravojnih formacija.²⁴

2.2. Tijek pobune na novogradiškom području

Demokratske promjene 1990. godine na prostoru općine Nova Gradiška zatekle su rukovođe Srbe uljuljkane u pogodnosti socijalističke vlasti koju su obnašali. Obnovom višestranačja nisu se organizirali u jednu političku stranku nego su lutali između opredjeljenja Saveza komunista Jugoslavije i novih socijalističkih reformiranih stranaka. U prvim danima višestranačja Srpska demokratska stranka (SDS) nije organizirano djelovala na prostoru novogradiške općine. S nakanom poticanja aktivizma kod Srba u Okučanima se okupljaju ekstremni Srbi s prostora novogradiške općine šireći ideju ugroženosti srpskog naroda od strane Hrvata i novo izabrane demokratske vlasti. Potporu uvjeravanju u ugroženost daju im srpska sredstva informiranja koja se dijele stanovništvu.²⁵ Nakon provedenih izbora, izabrani Srbi u tijela općinske vlasti, kao kandidati saveza komunista i socijalističkog saveza odbijaju pristupiti i opstruiraju izabranu vlast bojkotirajući sjednice Skupštine općine Nove Gradiške. Ti isti predstavnici Srba uspostavom samozvane srpske vlasti na području Hrvatske, obnašat će odgovorne funkcije u tzv. republici srpskoj krajini SAO zapadna Slavonija i općini Okučani.²⁶ Skupština Mjesne zajednice Okučani na sjednici, održanoj 20. travnja 1990. godine formirala je radnu skupinu od vodećih srpskih intelektualaca sa zadaćom izrade elaborat o društveno-gospodarskoj opravdanosti osnivanja općine Okučani iako se već i tada pretpostavljalo, da ovi srpski zahtjevi nisu zbog gospodarske ugroženosti nego iz čistih političkih pobuda. Potporu takvom izjašnjavanju daju srpski mediji podupirući nacionalizam, pišući o događajima koji se nisu dogodili. U tome se ističu novine „Naša zemlja“ novine okučanskog kraja koje je osnovala Mjesna zajednica Okučani.²⁷ Početkom listopada 1990. godine Mjesni odbor SDS Okučani uputio je obavijest okučanskim Srbima, tražeći od njih

²⁴ POČECI SUVREMENE HRVATSKE DRŽAVE; Zg., 2007.g., str. 92.-93.

²⁵ Franjo Samardžić; Novogradiške ratne godine 1990. - 1991. ; PRESS i NG, Nova Gradiška 1994. g., str. 9.

²⁶ Isti.

²⁷ Isti; str. 10.-11.

neplaćanje pretplate hrvatskom radiju i televiziji.²⁸ Skupština Mjesne zajednice Okučani je 22. lipnja 1990. godine prihvatila elaborat „Društveno-ekonomsku opravdanost osnivanja općine Okučani“ i donijela odluku o osnivanju općine Okučani u čiji sastav bi ušla 32 naselja. Tri dana nakon toga, 25. lipnja 1990. godine u Okučanima se okupljaju predsjednici skupština mjesnih zajednica koje trebaju ući u sastav općine Okučani i bez predstavnika hrvatskih sela donose odluku o održavanju zborova radnih ljudi i građana u selima, a radi izjašnjavanja o osnutku općine Okučani. Ideja da se okučanski Srbi teritorijalno i administrativno objedine dobiva potporu. Skupština Mjesne zajednice Okučani 30. srpnja 1990. godine konstatira da se dovoljan broj sela izjasnio za osnivanje općine Okučani i donosi odluku u kojoj se od Skupštine općine Nova Gradiška traži mišljenje, a od Sabora Republike Hrvatske da donese zakon o osnivanju općine Okučani.²⁹ Inicijativa za osnivanje općine Okučani izazvala je burnu reakciju u selima koji prema ideji iz Okučana bivaju svrstani u sastav općine, a ne podržavaju tu ideju. Istovremeno s osnivanjem općine u Okučanima unutar svesrpskog pokreta kojeg je organizirao i provodio SDS sazrela je ideja o Pakracu kao središtu tzv. SAO Zapadna Slavonija, i stoga je inicijativa pokreta za osnivanje općine Okučani potisnuta u drugi plan.³⁰ Početkom 1991. godine slijede nove aktivnosti Mjesnog odbora SDS-a Okučani, 20. siječnja 1991. godine organiziraju referendum u 31 naselju okučanskog kraja na kojem se Srbi izjašnjavaju o odcjepljenju od općine Nova Gradiške i pripajanju općini Pakrac.³¹ U isto vrijeme na području zapadnog djela Slavonije među tamošnjim Srbima pojačana je politička djelatnost na stvaranju SAO Zapadna Slavonija. Na osnovu izjašnjavanja o srpskoj autonomiji provedenog od 28. kolovoza do 2. rujna 1990. godine, u općinama Daruvar, Garešnica, Grubišno Polje i Pakrac, te djelomično po manjim naseljima drugih općina u kojima je bilo srpskoga stanovništva (općine: Bjelovar, Kutina, Nova Gradiška, Novska, Orahovica, Podravska Slatina, Virovitica i Požega), otpočela je pobunjenička aktivnost za stvaranje SAO Zapadna Slavonija. Pakrac je u zapadnoj djelu Slavonije trebao odigrati ulogu Knina, a uloga Milana Babića u zapadnoj djelu Slavonije pripala je Veljku Džakuli. Srpski dio zastupnika u skupštini općine Pakrac odrekao se uloge zapadnoslavonske „metropole“ i 22. veljače 1991. godine pod dojmom rezolucije Hrvatskoga sabora o razdruživanju od SFRJ, donesene dan ranije, donio je odluku o ulasku općine u sastav SAO Krajine. Kasnije će pobunjeni Srbi u tom dijelu Hrvatske zadržati svoju prvotnu namjeru i 12. kolovoza 1991. godine osnovati posebnu pobunjeničku i teritorijalnu jedinicu, SAO Zapadna Slavonija. U cijeloj Slavoniji na

²⁸ Isti; str. 11.

²⁹ Isti; str. 13.

³⁰ Isti; str. 14.

³¹ Isti.

djelu je politika provođenja referenduma da bi se iz pojedinih hrvatskih općina iščupala naselja sa zamjetnim brojem srpskoga stanovništva.³² Najpoznatiji referendumski način otimanja hrvatskoga teritorija u Slavoniji bio je referendum u Okučanima, proveden 13. veljače 1991. godine, iz općine Nova Gradiška izdvajaju se Okučani i pripajaju općini Pakrac. Ni jedna od tih općina u Slavoniji nije imala natpolovično srpsko stanovništvo. U drugoj polovici 1991. godine postojalo je u zapadnom djelu Slavonije pet tzv. srpskih općina. Od „srpskoga“ povijesnog i etničkoga područja u općinama Nova Gradiška i Novska osnovana je nova srpska općina Okučani. Ostale tzv. srpske općine u zapadnom djelu Slavonije bile su Pakrac, Daruvar, Grubišno Polje i Podravska Slatina. Zbog neposredne blizine i teritorijalnoga dodira sa srpskim pobunjenicima u prekosavskim dijelovima Hrvatske, kao i zbog dodira sa zapadnom Bosnom i Bosanskom krajinom, odakle su uglavnom dobivali naoružanje i drugu pobunjeničku pomoć, SAO Zapadna Slavonija bila je pod snažnim utjecajem SAO Krajine.³³ Razdoblje pobune praćeno povremenim provokacijama, na novogradiškom području, završilo je 13. kolovoza 1991. godine, izbijanjem oružane pobune.

3. Plan agresija na Republiku Hrvatsku

Oružane snage SFRJ, Ustavom iz 1974. godine bile su sastavljene od dvije ravnopravne komponente: JNA i TO. One su bile jedinstvene u pogledu osposobljavanja i u slučaju agresije izvana. Upravljanje i raspolaganje snagama TO imalo je republičko vodstvo i vodstva autonomnih pokrajina, a za JNA je bilo nadležno Predsjedništvo SFRJ, odnosno, do svoje smrti, Josip Broz kao vrhovni komandant. Takav ustroj definiran Ustavom imao je za cilj onemogućiti upravljanje većinskog naroda u SFRJ nad manjinskim narodima. Od osamdesetih godina, nakon smrti Josipa Broza, vrh JNA se sve više osamostalio ekonomski i politički čime je postao unitaristički, kao i vodstvo Savezne republike Srbije. Zbog toga je vrhovno zapovjedništvo JNA 1988. godine pod planom preustroja kodnog naziva „Jedinstvo“ inicirao raspravu i izglasavanje amandmana na Ustav s obrazloženjem stvaranja jedinstva Oružanih snaga. Promjena se svela na ukidanje teritorijalno obrambenih rasporeda armije, čije su komande bile u republičkim centrima i približno su se podudarale s granicama republika i uspostave vojišta. Organizirana su tri vojišta kopnenih snaga (Centralno, Jugoistočno i Sjeve-

³² Mirko Valentić; Rat protiv Hrvatske 1991. – 1995.; Velikosrpski projekti od ideje do realizacije; Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod i Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata; Zagreb, 2010., str. 97.

³³ Isti; str. 98.

rozapadno, sa sjedištima u Beogradu, Nišu i Zagrebu) i jedno vojnopomorsko vojište sa sjedištem u Splitu. Osnovni cilj novog preustroja je zanemarivanje administrativnih granica republika i pokrajina i da se republikama oduzmu ustavna prava nadležnosti nad TO.³⁴ Izbijanjem rata, početkom agresije na Hrvatsku, postalo je jasno da su radnje srpskih političara sredinom osamdesetih, u suradnji s vrhom JNA imale samo jedan cilj, stvaranja nadmoći jednog naroda nad ostalim ravnopravnim narodima. Još jedna važna činjenica u kontroliranju JNA, bilo je povećati broj oficira srpske nacionalnosti u JNA. U Armiji je više od 70 posto oficirskog kadra bilo srpske ili crnogorske nacionalnosti, a u strukturi visokih oficirskih činova taj postotak je bio i veći.³⁵ Početkom balvan-revolucije, 17. kolovoza 1990. godine JNA se prvi put otvoreno stavila na srbijansku stranu, onemogućavajući prelet helikoptera hrvatske policije do mjesta pobune. Iako se JNA, u nastavku agresije na Hrvatsku, nastavila predstavljati kao neutralni promatrač stvarajući tzv. „tampon zone“ između regularnih postrojbi hrvatske policije i srpske para-vojske. No zapravo je sprječavale postrojbe hrvatskog Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) u uspostavi mira i državnog suvereniteta na okupiranom teritoriju i štitila je srpske pobunjenike time im omogućavala širenje pobune.³⁶ Ratni plan JNA bio je jedinstveni dio plana obrane SFRJ. Od početka 1970-ih godina ratni planovi vođeni su pod imenom Sutjeska. Varijanta napada s istoka bila je *Sutjeska-1*, a varijanta napada sa zapada *Sutjeska-2*.³⁷ Od proljeća 1990. godine *Sutjeska-2* bila je osnovni plan JNA. Pohod armije na Hrvatsku imao je elemente razrađene s ratnim planom *Sutjeska-2*, prema kojem su s istoka Jugoslavije predviđene snage kretali u Slavoniju i zapadnu Bosnu radi zaposjedanja linije u obrani od napada sa zapada.³⁸ Zamisao armijskog vrha za napad na Hrvatsku bila je s vojnog gledišta odlična. U svim garnizonima u Hrvatskoj postojale su jake snage JNA koje su trebale izvesti duboki desant u pozadini neprijatelja. Djelom snaga iz tih garnizona, pod izlikom razdvajanja srpskih ustanika i Hrvatske vojske, imale su zadatak intervenirati i na taj način formalno spriječiti sukobe, a ustvari dati potporu pobunjenicima i širiti zone pobune.

³⁴ Davor Marjan; Slom Titove armije. JNA i Raspad Jugoslavije 1987-1991.godine; Golden marketing-tehnička knjiga; Hrvatski institut za povijest; Zagreb 2008.godina, str:108.-115.

³⁵ Više vidi; D. Marjan; Slom Titove armije; Golden marketing-tehnička knjiga; HI za povijest; Zg. 2008.g., str: 63.-68.

³⁶ N. Barić; Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zg., 2005., str. 79.

³⁷ D. Marjan; Slom Titove armije; Golden marketing-tehnička knjiga; HI za povijest; Zg. 2008.g., str: 108.-115.

³⁸ Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat; Davor Marjan-Hrvatsko ratište 1990.-1995; Školska knjiga, Zagreb 2006.g., str.107.

3.1. Plan agresije na Republiku Hrvatsku

Ostvarivanje generalnog političkog cilja, stvaranje nove Jugoslavije od naroda koji to žele, bilo je planirano na sljedeći način. Zadatak je bio sve krajeve s većinskim srpskim stanovništvom osloboditi od prisutnosti Hrvatske vojske i hrvatske vlasti, a na cijelom jugoslavenskom prostoru vršiti transformaciju JNA u vojsku buduće Jugoslavije.³⁹

Slika 1 Prikaz plana agresije s pravcima napada

U prvoj etapi to se provodi uz intenzivnu organiziranje i pripremanje srpskih ustanika u Hrvatskoj, a u drugoj. jedinstvenom napadnom operacijom kako bi se porazile hrvatske snage. Ideja napada sadržava je sljedeće osnovne elementa:

- „potpuno blokirati Hrvatsku iz vazduha i sa mora;
- pravce napada glavnih snaga JNA što neposrednije vezivati za oslobođenje srpskih krajeva u Hrvatskoj i garnizona JNA u dubini hrvatske teritorije. U tom cilju ispresecati Hrvatsku na pravcima Gradiška-Virovitica; Bihać-Karlovac-Zagreb; Knin-Zadar; Mostar-Split. Najjačom

³⁹ Dušan Bilandžić, Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991. – 1995.; Naklada Jesenski i Turk – DANI, Zagreb – Sarajevo, 1999.g., str. 53. – 55.

grupacijom oklopno-mahanizovanih snaga osloboditi Istočnu Slavoniju i produžiti ka Zagrebu i Varaždinu, odnosno ka granici Slovenije. Istovremeno jakim snagama iz rejona Herceg Novi-Trebinje blokirati Dubrovnik sa kopna i izbiti u dolinu Neretve i na taj način sadejstvovati snagama koje nastupaju na pravcu Mostar-Split.

- nakon dostizanja određenih objekata, obezbijediti i držati granicu srpske Krajine, izvući preostale dijelove JNA iz Slovenije i nakon toga povući JNA iz Hrvatske“.⁴⁰

Istovremeno je trebalo nastaviti pregovore s vodstvom Republike Hrvatske na svim razinama i širiti uvjerenje da se sve može riješiti pregovorima. Zatim je trebalo organizirati specijalni rat protiv zapadnih republika: demonstrativne pokrete tenkova i topništva i prelete zrakoplova u niskom letu, ujedno prikupljati različite podatke o pojedincima i institucijama pa ih lansirati u javnost.⁴¹

3.2. Značenje plan agresije na novogradiškom području

Prema planu totalnog rata koji je trebao uslijediti „nakon što pobuna uhvati korijen“ 5. banjalučki korpus imao je zaduženje prijeći rijeku Savu kod Stare Gradiške i smjerom Okučani – Pakrac – Daruvar – Grubišno Polje ući u područje Virovitice gdje bi se spojio s glavninom snaga Varaždinskog korpusa. Varaždinski, 32. korpus imao je zapovijed smjerom Bjelovar – Grubišno Polje – Daruvar – Lipik – Pakrac – Okučani uvezat pobunjeno područje i spojiti se s Banjalučkim korpusom i na taj način presjeći Republiku Hrvatsku na zamišljenim granicama tzv. „Velike Srbije“. Banjalučki i Varaždinski korpus trebali su, na osvojenom području čekati Gardijsku mehaniziranu diviziju koja je trebala brzim naletom okupirati istočnu Slavoniju osvojivši Osijek, Vukovar, Vinkovce, Županju i Đakovo, Slavonski Brod i Požegu. Odakle bi zajedničkim snagama krenuli na Zagreb, na hrvatsko-slovensku granicu.⁴² Sredinom rujna 1991.godine, kad je otpočeo drugi dio plana agresije na Republiku Hrvatsku u zapadnom dijelu Slavonije zona koju su držali pobunjenici protezala se od Okučana preko Pakraca – Bučja nadomak Požege prema istoku, dok je prema zapadu pobunom bilo zahvaćeno područje, Okučani – Rajić prema Novskoj i Okučani – Lipik – Grubišno Polje, te Okučani – Pakrac – Podravska Slatina.⁴³ O planu agresije na Republiku Hrvatsku tisak je pisao prije nego je došlo do otvorenog rata. Globus, u broju od 12. srpnja 1991. godine donosi članak

⁴⁰ Isti.

⁴¹ Isti.

⁴² Mato Ćurak; Mi smo htjeli; Gradsko poglavarstvo Grada Bjelovara, Bjelovar, 2006.g., str. 65.

⁴³ Isti.

pod naslovom, „Pojediniosti ratnog plana u pohodu na zapad“ u kojem opisuje ratni plan JNA u pohodu na zapad.⁴⁴ U članka se ističe namjera vodstva JNA da snagama korpusa iz Banja Luke prijeđu na područje Stare Gradiške i u smjeru Pakraca dođu do Virovitice, a vojarne koje se nalaze na tom području imale bi zadatak zametnuti sukob s MUP-om i ZNG-e čime bi obrambene snage Hrvatske razvukle na dulje područje što bi omogućilo JNA, osvajanje slavonskih gradova. Jedinicama u tom području pomagale bi već stacionirane četničke snage u kojima većinu čine srbijanski specijalci kao i dobrovoljačke jedinice formirane od srpskog pučanstva. Prema planu JNA, korpus iz Banja Luke dotle bi zauzeo crtu Pakrac – Virovitica i s ostalim snagama krenuo prema Banovini koja bi bila napadnuta s dvije strane. Tekst prati i ilustracija koja pokazuje ucertani smjer napredovanja agresora. Novogradiško područje je prikazano samo kao područje kroz koje će agresor prijeći kako bi ostvario cilj dolaska do Virovitice i omogućavanja prodora agresora prema Banovini. Sličan članak donosi i Slobodni tjednik iz 25. lipnja 1991. godine ne navodeći potanko plan napada, nego govori o prstenima djelovanja JNA iz Bosne i Hercegovine po Republici Hrvatskoj.⁴⁵

4. Pisanje tiska o novogradiškom području

4.1. Izvještavanje tijekom oružane pobune⁴⁶

Analiza natpisa tiska u ovom odjeljku se odnosi na prikaz stanja novogradiškog bojišta u periodu od sredine kolovoza 1991. godine do sredine rujna iste godine. Natpisi koji se pojavljuju u tisku prije oružane pobune, uglavnom izvještavaju o zbivanjima opisanima u poglavljima prije i govore o pojedinačnim izgređima koji su se dogodili na području novogradiške općine kao i na ostalim općinama koje su ušle u sastav tzv. SAO Zapadna Slavonija.

Dnevni tisak u kolovozu prvi put donosi informacije s novogradiškog područja, 8. kolovoza, izvještavajući o terorističkom napadu na policijsku patrolu kod Trnakovca.⁴⁷ O

⁴⁴ Globus; broj 31. od 12. srpnja 1991.g., str. 3.-4.

⁴⁵ Slobodni tjednik; broj 70. od 25. lipnja 1991.g., str. 20.-21.

⁴⁶ Vidi Prilog 1. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom oružane pobune i Zemljovid 2. Raspored snaga tijekom oružane pobune.

⁴⁷ Večernji list; broj 10047. , od 8. kolovoza 1991.g., str. 5. „Kod Trnakovca u novogradiškoj općini preksinoć, oko 20 sati teroristi su napali vozilo novogradiške policijske stanice u kojem su u redovnoj patroli bila tri policajca. Od ispaljenih hitaca iz automatskog oružja, kako smo obaviješteni u Policijskoj stanici poginuo je jedan policajac, drugi je ranjen, a treći nije ozlijeđen.“

izgredu pišu Večernji list i Novi list prenoseći izvješće Hine u kojem se opisuje teroristički čin i upozoravaju na nesigurnost putovanja u večernjim satima cestom Požega – Pakrac.⁴⁸ Globus od 9. kolovoza donosi analizu do tad okupiranog područja Hrvatske, pojedinačno opisujući što je sve okupirano, Novogradiško područje je na zemljovidu označeno upitnikom bez ucertane nakane agresora ali se iz članka može naslutiti da autor aludira da je to sljedeći pravac agresije na Republiku Hrvatsku.⁴⁹ Tisak za 13. kolovoza donosi nekoliko članaka, Večernji list o obustavljenom prometu Požega – Pakrac – Lipik koji nije u funkciji od ubojstva redarstvenika, članak ukazuje na nesigurnost prometovanja zbog čestih napada terorista na tom cestovnom dijelu.⁵⁰ Drugi članak donosi poziv kriznog štaba Požega, na smirenost i da se ne nasjeda na provokacije kako bi se izbjegli mogući sukobi s pobunjenicima. Glas Slavonije donosi izvještaj s novogradiškog područja u kojem izvještava da su borbeni zrakoplovi i pripadnici oružanih snaga okupatorske armije s područja Bosanske i Stare Gradiške nastavili s provokacijama. Zabilježen je prelet petnaestak zrakoplova i kretanje konvoja vojnih vozila iz pravca Zagreba prema Okučanima. Večernji list za 14. kolovoz donosi vijest da je na Virovitičkom području došlo do pucnjave po vozilima na prometnici Virovitica – Terezino Polje, i upozorava vozače da izbjegavaju prometnice koje kontroliraju pobunjenici.⁵¹ Svi dnevni listovi izvještavaju o zbivanju iz zapadnog djela Slavonije i s novogradiškog područja donoseći i po nekoliko članaka o zbivanjima koja su se dogodila 15. kolovoza. Večernji list je najopsežniji, donosi priloge iz Novske, Podravske Slatine, Slavonske Požege, Pakraca, Nove Gradiške i Slavonskog Broda.⁵² Suština svih tih članaka je iskazivanje spremnosti za obranu, pozivanje na normalizaciju života i optuživanje JNA da je za nastalu situaciju ona jedini krivac. Glas Slavonije za 16. kolovoza donosi članak kojim izvještava da se okupator priprema za ofanzivu navodeći da je tijekom jučerašnjeg dana iz smjera Beograda u općinu Slavonski Brod stigla kolona od pedesetak vojnih kamiona, koja se uputila u smjeru Nove Gradiške. Odakle se petnaestak kamiona na putu za Zagreb zaustavilo

⁴⁸ Novi list; broj 215., od 8. kolovoza 1991.g., str.5. „preksinoć oko 20 sati, kod mjesta Trnakovac, u novogradiškoj općini, teroristi su iz zasede napali tročlanu policijsku patrolu koja je bila u redovitoj rutinskoj kontroli tom cestom prema Bijeloj Stijeni. Zasad nepoznati teroristi skriveni na mjesnom groblju izvršili su napad na policijsku patrolu s najmanje tri mjesta, izjavio je nakon obavljanja uviđaja izvršni sudac Okružnog suda iz Slavonske Požege Damir Percen. Sudeći po pronađenim čahurama, pucalo se iz vojničkih automatskih pušaka kalibra 7.65, proizvodnje kragujevačke Zastave. Tom prigodom tragično je poginuo policajac Slavko Došlić, lakše je ranjen Vlado Berić, a neozlijeđen je ostao policajac Robert Klaić. Tijekom noći na cesti Kamenska – Bučje, prema Pakracu, dogodio se incident, kad su na osobni automobil Požežanina Dragana Grabrina nelegalno naoružani civili ispalili nekoliko puščanih hitaca. Automobil je znatno oštećen, ali nitko nije ranjen.“

⁴⁹ Globus; br. 35., od 9. kolovoza 1991.g., str. 10.-11.

⁵⁰ Večernji list; br. 10052., od 13. kolovoza 1991.g., str. 4.

⁵¹ Isti; br.10053., od 14. kolovoza 1991.g., str.6.

⁵² Isti, br. 10056., od 17. kolovoza 1991.g., str.5.

kod Okučana, dok je ostatak konvoja otišao u smjeru Zagreba.⁵³ Istog dana Globus u broju 36. donosi tekst u kojem se ukazuje na plan generala JNA kojim žele izvršiti agresiju na Republiku Hrvatsku po uzoru na završni plan oslobađanja Jugoslavije iz 1945. godine.⁵⁴ Tekst donosi analizu do tada okupiranog područja Republike Hrvatske i postavlja pitanje: „Da li će se Hrvatskoj dogoditi novi Bleiburg?“ U prikazu napada na Hrvatsku izostaje plan napada na teritorij Republike Hrvatske preko Bosanske Gradiške, članak prikazuje osvajanje Slavonije iz smjera Osijeka prema Virovitici sve do Varaždina i iz smjera Banije preko Siska do Zagreba. Na zemljovidu je na prostoru novogradiškog područja prikazana obrana koju okupator zaobilazi napadajući preko Banije.

Večernji list od 17. kolovoza prvi donosi izvještaj o žestokom sukobu za Okučane.⁵⁵ Opisuje borbe koje se vođene na području Okučana, oko željezničkog kolodvora gdje su srpski teroristi napali pripadnike MUP-a i Zbora narodne garde (ZNG-e). List navode da je s periferije Okučana minobacačkim granatama bombardirano obližnje naselje Gornji Bogićevci nastanjeno Hrvatima. Spominje da borbe s kratkim prekidom traju od ranog jutra, da je željeznički promet u prekidu i povremeno je prekinut promet autocestom Zagreb – Beograd. U članku je iskazana zabrinutost za sigurnost, autor podsjeća da je sukob u Okučanima samo nastavak borbi koje su se vodile dan ranije u središtu Okučana kad je napadnuta policijska patrola od strane domaćih terorista. Novinar izvještava da pripadnici MUP-a i ZNG-a drže pod nadzorom cestu od Nove Gradiške prema Okučanima kao i magistralnu cestu prema Bosanskoj Gradiški i zaključuje;“ da je jasno, nakon što je proglašena SAO Zapadna Slavonija, Okučanski kraj, je postao još jedno krizno žarište u Slavoniji. U istom broju novina, isti autor, donosi još jedan članak u kojem govori o postavljenoj zasjedi u Smrtićima od strane terorista u koju su upali pripadnici MUP-a i ZNG koji su se iz smjera Nove Gradiške uputili u Okučane u pomoć braniteljima. Iz Slavenskog Broda stiže izvještaj o uhvaćenim četnicima koji su autocestom iz smjera Srbije krenuli u Okučane „pomoći braći“, a iz Slavenske Požege izvještaj o rafalima na prigradsko naselje Orljavac. Nedjeljna izdanje dnevnih novina od 18. kolovoza donose izvještaj s novog ratišta u Slavoniji. Večernji list⁵⁶ donosi najopsežnije izvještaje. Na naslovnici donosi obavijest o novom ratištu u Slavoniji, a unutrašnjosti broja donosi na dvije stranice opis žestokih borbi u Okučanima, nadopunjujući izvještaj donesen dan ranije. Članak donosi jasnu sliku borbi u Okučanima iz koje se uočava da su hrvatske snage bile izložene organiziranom napadu pobunjenika iz svih prigradskih

⁵³ Glas Slavonije; broj 14199., od 16. kolovoza 1991.g., str.26.

⁵⁴ Globus; br. 36.; od 16. kolovoza 1991.g., str.9.

⁵⁵ Večernji list; br.10056.; od 17.kolovoza 1991.g., str.5.

⁵⁶ Isti; br.10057.; od 18.kolovoza 1991.g.,

Slika 2. Naslovnica Večernjeg lista prikazuje srušeni most na kanalu „Strug – Nova Sava“

naselja i da prometnicu Okučani – Pakrac kontroliraju pobunjenici. U novinama je prilog o sudbini civila koje zarobljavaju teroristi, opisana je tortura koju prolaze samo zato što su Hrvati. Večernji list donosi intervju s Ministrom unutarnjih poslova Republike Hrvatske koji je obišao okučanski teren. Ministar Vekić ukazuje na ozbiljnost stanja u kojem kaže da su hrvatske snage ovladale Okučanima i stavili ih pod kontrolu, kad je iz smjera Lipika u Okučane ušla tenkovska kolona, nakon čega su snage MUP-a i ZNG-e bile primorane na uzmak prema Novoj i Staroj Gradiški. Istovremeno s početkom borbi u Okučanima počeo je oružani sukob kod Stare Gradiške, koja je iz smjera Bosne napadnuta topništvom i zrakoplovstvom, što ukazuje na koordiniranost ta dva napada. Na kraju intervjua ministar

Vekić poručuje, „da su Okučani sigurni i da će hrvatska strana učiniti sve kako bi je zadržala u svojim rukama“. Na istoj stranici na kojoj je intervju s ministrom Vekićem nalazi se članak koji opisuje kronologiju borbi za Staru Gradišku iz kojeg iščitavamo ozbiljnost namjera agresora, članak donosi procjenu štete razaranja i obavještava da se iz okolnih naselja oko Stare Gradiške iseljavaju civili i upućuju prema Novoj Gradiški. Isti članak donosi informaciju da je u Bosanskoj Gradiški razmještena kolona vojnih vozila koja čeka prelazak rijeke Save na hrvatsku stranu. Glas Slavonije također izvještava o borbama u Okučanima, donoseći na naslovnici novina naslov o borbama u Okučanima.⁵⁷ U članku je opisan tijek borbi za Okučane, za razliku od Večernjeg lista ne donosi podatke o borbama za Staru Gradišku, nego se usmjerava na detaljnijem opisu zbivanja ulaska oklopnih jedinica iz pravca Pakraca u Okučane. Za razliku od Večernjeg lista, Glas Slavonije donosi podatke i o borbama kod Novske navodeći da je Novska napadnuta iz smjera Raića snagama koje su iz smjera Pakraca ušle u Okučane. Slobodna Dalmacija i Novi list u nedjeljnom izdanju donose sažete obavijesti o napadima na Okučane i Novsku.

Sav dnevni tisak za ponedjeljak 19. kolovoza opširno izvještava o novom ratištu u Slavoniji. Naslovnice Večernjeg lista, Glasa Slavoniji i Slobodne Dalmacije izvještavaju o borbama u Okučanima i Staroj Gradiški. Večernji list donosi tekst u kojem piše o zaustavljenom agresoru kod kanal „Strug – Nova Sava“.⁵⁸ Hrvatske snage su bile prisiljene napustiti Staru Gradišku i povući se prema Okučanima. Rušenjem mosta na kanalu „Strug – Nova Sava“ onemogućeno je spajanje agresora kod Okučana. U članku je opisan tijek borbi, opisana prijetnja i posljedica mogućeg spajanju snaga iz Okučana sa snagama koje su okupirale Staru Gradišku. Članak donosi potresne priče civila iz okolnih naselja koji su napustili svoje domove i bez ičega, potražili utočište u nepoznatom. Prognani civili prepoznaju svoje dojučerašnje susjede u uniformama agresorske vojske i tuže se na njihovu okrutnost i bezobzirnost. Branitelji poručuju da su spremni svi poginuti kako bi zaustavili agresora u daljnjem prodoru. Glas Slavonije također na naslovnici donosi vijest o borbama u Posavini. Uz naslovnicu na središnjim listovima detaljno opisuju tijek borbi na novom ratištu u Hrvatskoj. U članku je opisan tijek borbi i za razliku od Večernjeg lista, Glas Slavoniju donosi podatke da je autocesta Zagreb – Beograd uz sve borbe otvorena za promet.⁵⁹ Novinar ističe kako je s autoceste moguće stići preko nadvožnjaka u Okučanima i do Nove Gradiške.

⁵⁷ Glas Slavonije; br. 14 201., od 18. kolovoza 1991.g., str.26.

⁵⁸ Večernji list; br.10 058.; od 19. kolovoza 1991.g., str.4.

⁵⁹ Glas Slavonije; br. 14 202., od 19. kolovoza 1991.g.,str.26.

Izvještava da je ta prometnica dobro čuvana, da su uz nju raspoređene hrvatske snage koje budno motre da se okupator ne bi uputio prema Novoj Gradiški. Novinar navodi da su hrva-

Slika 3. Naslovnica Glasa Slavonije koja donosi vijest o borbama u Staroj Gradiški

tske snage dobro naoružane i odlučne u namjeri zaustavljanja agresora. Kao i Večernji list, Glas Slavonije donosi priču o sudbini izbjeglica i o njihovom razmještanju po naseljima novogradiške općine, navodeći da je izbjeglo preko tri tisuće civila koje za sada bez poteškoća zbrinjava Crveni križ Nova Gradiška. Slobodna Dalmacija na naslovnici donosi izjavu predsjednika predsjedništva SFRJ Stjepana Mesića kao je JNA bez naloga zaposjela Okučane. Uz obavijest na naslovnici, Slobodna Dalmacija na četvrtoj stranici novina donosi informaciju da su snage agresora uspjele prijeći rijeku Savu kod Stare Gradiške odakle su protjerali hrvatsku policiju i civilno stanovništvo.⁶⁰ Dalje navode, da se agresorske snage Banjalučkog

⁶⁰ Slobodna Dalmacija; broj 14 626.; od 19. kolovoza 1991.g.,str.4.

korpusa ukopavaju na kanalu Strug i vrše pripreme za novi napad prema Okučanima kako bi se spojile sa snagama Varaždinskog korpusa. Slobodna Dalmacija donosi izvještaj o materijalnoj šteti nastaloj uslijed granatiranja s Bosanske strane i izvještava da je uz granatiranje u razaranju Stare Gradiške sudjelovalo i agresorsko zrakoplovstvo.⁶¹ Spominje da je

Slika 4. Naslovnica Slobodne Dalmacije prikazuje stanje na novogradiškom bojištu

prekinut željeznički promet i da u Okučanima vlada zatišje. Na istoj stranici Slobodna Dalmacija prenosi intervju s ministrom obrane Ivanom Vekićem. I riječki Novi list na naslovnici donosi vijest o žestokom otporu napadaču, kronološki opisujući tijek događanja. Novi list

⁶¹ Isti.

donosi detalje razgovor s predsjednikom predsjedništva SFRJ, nakon sjednice predsjedništva SFRJ s koje on prenosi riječi admirala Broveta koji je izjavio da JNA nije imala nalog za ulazak u Okučane, kao ni za djelovanje u Staroj Gradiški i poziva Komisiju da utvrdi opra-

Slika 5. Naslovnica Novog lista prikazuje stanje na novogradiškom bojištu

vdanost djelovanja JNA i poziva na odgovornost one koji su upotrijebili silu, a za to nisu imali nalog.⁶² Nadalje u članku Predsjednik predsjedništva SFRJ napominje da nema opasnosti od vojne intervencije širih razmjera na teritorij Hrvatske, jer za to nisu zainteresirani predstavnici JNA. Mesić upozorava na opasnost namjere JNA „da okupira dio po dio hrvatskog teritorija uz pomoć nelegalnih i nelegitimnih grupa i na taj način onemogućiti hrvatskim legalnim i legitimnim vlastima obnašanje vlasti“. Nadalje, Novi list donosi izjavu ministra unutarnjih poslova Republike Hrvatske Ivana Vekića koji opisuje zbivanja tijekom kojih je JNA okupirala Okučane i Staru Gradišku napadajući legitimne snage Republike

⁶² Novi list; broj 226.; od 19.kolovoza 1991.g., str.3.

Hrvatske.⁶³ U daljnjem tekstu ministar objašnjava nakanu JNA u spajanju Varaždinskog i Banjalučkog korpusa u Okučanima, ističući da je JNA iz Bosanske Gradiške razarala policijsku postaju u Staroj Gradiški što je ocjenjuje ministar „nedopustivo i očiti čin agresije“. Na kraju ministar poručuje da je „hrvatska strana spremna započeti pregovore s JNA i da bez obzira na rezultat pregovora hrvatska strana neće dopustiti okupaciju Okučana“. Sljedeći članak kojeg donosi Novi list piše o borbama za most na rijeci Savi.⁶⁴ Opisujući tijek borbi u kojoj su snage MUP-a i ZNG zbog nedovoljne brojnosti morale povući iz Stare Gradiške i da su se zaustavile kog kanala „Strug –Nova Sava“ na magistralnoj cesti Stara Gradiška – Okučani, gdje su minirale most i čekale daljnji razvoj događaj, spremni za obranu. U članku opisuju i borbe na naplatnim kućicama autoceste Zagreb – Beograd i o razmjerima počinjene štete. Opisuju strahote izbjeglica iz okupiranih sela uz Staru Gradišku i njihovo zbrinjavanje. U četvrtom članku Novi list donosi priču o praćenju JNA kolone koja je iz Bjelovara išla prema Pakracu i Okučanima, ističući nezadovoljstvo i ogorčenost naroda prema okupatorima.⁶⁵

Od tiska koji se pojavio 20. kolovoza samo Novi list izvještava o novogradiškom području pišući o valu izbjeglica koji je prisiljen spas potražiti u Novoj Gradiški i o nastalom primirju. Novi list donosi članak u kojem opisuje napad na policijsku postaju u Pakracu koji je trajao cijeli dan, izvještava o barikadama koje postavljaju građani kako bi spriječili povratak tenkova koji su iz Pakraca otišli za Okučane.⁶⁶ O zbivanju u Pakracu izvještava i Večernji list⁶⁷ koji donosi obavijest o sukobima na naslovnici novina. Večernji spominje i sukob u Novskoj.⁶⁸ O sukobu u Pakracu izvještava i Slobodna Dalmacija.⁶⁹

Za 21. kolovoz Večernji list piše članak s okučanskog bojišta u kojem izvještava o dvodnevnom zatišju za kojeg kaže, da nije trajno rješenje nego je ono privremeno, jer su borbe premještene na pakračko područje. Predsjednik novogradiškog kriznog štaba objašnjava nastalo stanje i pojašnjava da JNA nije odustala od zamišljene granice „Velike Srbije“, JNA sad zatvara liniju od Virovitice do Karlobaga i poručuje, „da bez obzira na nastalu situaciju hrvatske snage neće odustati od obrane“.⁷⁰ U nastavku teksta novinar donosi iskustva hrvatskih civila iz okučanskog zatvora u kojem su ih premlaćivali dojučerašnji susjedi.

⁶³ Isti; str.15.

⁶⁴ Isti.

⁶⁵ Isti.

⁶⁶ Isti; broj 227.; od 20. kolovoza 1991.g., str. 12.

⁶⁷ Večernji list; broj 10 059.; od 20.kolovoza 1991.g., str. 5.

⁶⁸ Isti; str.15.

⁶⁹ Slobodna Dalmacija; broj 14 627.; od 20. kolovoza 1991.g.,str.5.

⁷⁰ Večernji list; br.10 060.; od 21.kolovoza 1991.g., str. 6.

Vezano za vojna kretanja okupatora, tekst ukazuje na pregrupiranje snaga JNA kod kanala „Strug – Nova Sava“. Novi list donosi članak kojim opisuje zaključke sjednice članova Komisije Predsjedništva SFRJ nadležne za nadgledanje prekida vatre u Hrvatskoj u kojima se oglasio admiral Brovet izjavivši da je JNA ipak djelovala po odobrenom naređenju u Okučanima i da se trenutno poštuje primirje na okučanskom području.⁷¹

Sutradan, 22. kolovoza Večernji list s novogradiškog ratišta izvještava o gomilanju agresorskih snaga kod Stare Gradiške i o prekršenom primirju od strane jedinica banjalučkog korpusa koje su granatirale područje oko kanala Strug.⁷² Donosi obavijest da je normaliziran željeznički promet i obavljena razmjena „svi za sve“. S pakračkog ratišta Večernji list izvještava o žestokim borbama za Pakrac u kojima su hrvatske snage zahvaljujući pomoći koja je stigla iz Zagreba uspjele spriječiti agresora u ovladavanju Pakracom.⁷³ Donosi vijest da su pobunjenici ušli u bolnicu u Pakracu i odvodili osoblje i opremu iz bolnice. U drugom članku izvještava o granatiranju Daruvara. Slobodni tjednik donosi na dvije stranice izvještaj s novo-

Slika 6. Izvještaj Slobodnog tjednika o borbama kod Okučana

⁷¹ Novi list; br. 229.; od 21. kolovoza 1991.g., str.15.

⁷² Večernji list; br.10 061.; od 22.kolovoza 1991.g., str. 6.

⁷³ Isti.

gradiškog ratišta u kojem opisuje borbe u Staroj Gradiški i Okučanima pišući o iskustvima branitelja u tom sukobu.⁷⁴ Slobodni tjednik donosi zapisnik admirala Broveta iz kojeg zaključuje da admiral ne govori istinu kad izjavljuje „da je JNA imala naređenje za ulazak u Okučane“. U istom danu, Novi list donosi članak u kojem novogradiško područje definira kao „jugo – zapadna Slavonija“ za koju kaže da vlada zatišje i da je obavljena razmjena između zaraćenih strana.⁷⁵ O pakračkom ratištu govori kao o „zapadno Slavonskom ratištu“ ističući borbe koje su se proteklih dana vodile na tom dijelu bojišta.⁷⁶

Za 23. kolovoz Globus na naslovnici donosi najavu teksta o izvještaj o borbama u Okučanima.⁷⁷ U tekstu preko cijele stranice opisana je kronologija borbi uz prikaz fotografija. Tekst opisuje put od Zagreba do kanala Strug iz kojeg čitatelj saznaje da je autocesta Zagreb – Beograd otvorena za promet, ali je magistralna cesta Okučani – Stara Gradiška zapriječena zbog oštećenja na kolniku. Novinar u razgovoru sa sudionicima okršaja ukazuje na neravno-pravan položaj obrane u odnosu na agresora koji je dobro naoružan i opremljen borbenim oklopnim vozilima.

Slika 7. Naslovnica Globusa najavljuje članak o borbama u Okučanima

⁷⁴ Slobodni tjednik; br. 74.; od 22.kolovoza 1991.g, str.6.-7.

⁷⁵ Novi list; br. 229.; od 22. kolovoza 1991.g, str.17.

⁷⁶ Isti.

⁷⁷ Globus, br. 37.,od 23. kolovoza 1991.g.

U danima do kraja mjeseca kolovoza dnevni tisak je redovito izvještavao o zbivanjima s novogradiškog i pakračkog ratnog područja. Bio je to period bez borbenih djelovanja, stoga su se objavljeni članci odnosili na izvještavanje o poteškoćama nastalim nakon okupacije. Prevladavaju članci koji govore o pregrupiranju Armije i dovlačenju svježih snaga iz Bosne, o životu izbjeglica i o oružanim provokacijama u Slavonskom Brodu, Slavonskoj Požegi, o spremnosti hrvatskih branitelja na novi nalet agresora, do tekstova koji raskrinkavaju pozadinu agresorskog napada na naselja novogradiškog i pakračkog kraja.

Slika 8. Prikaz novogradiškog i pakračkog kraja nakon ratnog djelovanja

Izvještavanje tiska s drugih bojišta u ostalim dijelovima Republike Hrvatske u ovom periodu usmjereno je na prikaz nastalog stanja u istočnom dijelu Slavonije. Iz tog djela Hrvatske stižu vijesti o okupaciji Dalja, Aljmaša, Erduta, Sarvaša i sukobima u Vukovaru i Borovu Selu. Izvještaji stižu i s bojišta na Banovini, gdje je agresor držao u okruženju Dvor, Hrvatsku Kostajnicu i sela u općini Petrinja. Dnevni tisak izvještava i s bojišta u Lici, okupiran je Lovinac i s bojišta kod Benkovca. Izvještaji koji dolaze su opširno pisani i kazuju o strahotama koje čine združeno agresor i srpski terorist. Tekstualne izvještaje prati prikaz fotografija koji pojačava dojam zbivanja na bojištu odakle dolaze vijesti.

Izvještavanje tiska iz prve polovice rujna, iz vremena u kojem je agresor vršio spajanje snaga Banjalučkog i Varaždinskog korpusa i u općem napadu pomaknuo crtu obrane prema Novoj Gradiški, usmjereno je na prikazivanje borbi. O njima je dnevni tisak izvještavao redovito i svakodnevno, dok je tjedni tisak donosio analize i stručna razmatranja o agresiji na razini cijele Hrvatske ne ulazeći u raščlanjivanja svakog pojedinačnog bojišta. Uočljivo je da u ovom periodu nema natpisa s novogradiškog područja preko cijele naslovnica novina nego su natpisi, ako ih ima, redovito manjeg formata i nalaze se uz slične obavijest s drugih bojišta diljem Hrvatske. Izvještaje na naslovnici s novogradiškog bojišta donose; Večernji list,

Slika 9. Naslovnica Večernjeg lista i najava pisanja o zbivanju na novogradiškoj bojišnici

Vjesnik i Glas Slavonije, dok ostali dnevni listovi ne donose najave. Člancima koji se nalaze unutar novina, listovi izvještavaju pravovremeno i redovito nadopunjavaju vijesti. Zamjetno je da su objavljene informacije prepričavajućeg karaktera, izvjestitelj prenosi provjerene

informacije koje je čuo, a ne da vijesti piše nakon što je pročitao službeni izvještaj o dnevnim aktivnostima na bojištu za dan o kojem izvještava. Takav način izvještavanja ne nudi potpunu sliku zbivanja na bojišnici, nego donosi uopćenu sliku onoga što se dogodilo. Slobodna Dalmacija i Novi list u svojem svakodnevnom informiranju prenose agencijske vijesti i one su

Slika 10. Naslovnica Vjesnika i najava pisanja o zbivanju na novogradiškoj bojišnici

sažete u kratke članke koji se nalaze u rubrikama izvještavanja s ratišta u Slavoniji. Večernji list, Vjesnik i Glas Slavonije na novogradiškom području imaju svoje dopisnike koji informiraju svakodnevno i u ovom periodu radnog zbivanja događanja prate fotografijama.

U izvještavanju dnevnog tiska prednjače vijesti o borbama na okučanskom bojištu iz kojih čitatelji mogu pratiti promjenu stanja na bojišnici. S okučanske bojišnice svi dnevni listovi donose izvještaje o borbama kod nadvožnjaka Vrbovljani na autocesti Zagreb – Beograd i iz prigradskih okučanskih naselja Kosovac i Dubovac, važnih čvorišta na cesti Stara Gradiška - Okučani i Okučani – Nova Gradiška. U kratkim crtama, redovito izvještavaju o odvijanju prometa na autocesti i željezničkoj pruzi upozoravajući na moguće opasnosti sve dok promet navedenim prometnicama nije u potpunosti prekinut. Posebna pozornost u svim dnevnim listovima, bila je posvećena izvještavanju o prodoru hrvatskih snaga i oslobađanju naselja Čovac i Gređana, naselja koja se nalaze uz Vrbovljane jer je postojala izgledna prilika da se probije blokada autoceste i normalizira promet prema Zagrebu, što se nije dogodilo. Uz okučansko bojište, dnevne novine izvještavaju i o stanju na posavskom bojištu novogradiškog područja prateći zbivanja oko kanala Strug i crte obrane u Novoj Varoši. Redovito donose informacije o pokretu agresora i prate sudbine izbjeglih civila iz naselja oko Stare Gradiške.

Uspoređujući prikaz stanja u to vrijeme na novogradiškom području s prikazom stanja oko Pakraca i kod Novske ono je ravnomjerno i jednako iscrpno. Kad su početkom rujna

vođene intenzivne borbe za Pakrac dnevni listovi su svu pozornost posvetili pakračkom bojištu, stavljajući ga u udarnu vijest, na naslovnicu. Istovremeno je bilo praćenje svih događanja u zapadnom dijelu Slavenskog bojišta. Uz pakračku bojišnicu izvještavano je i sa Slatinske crte obrane, kao i s Daruvarskog i slavonskopožeškog područja. U vrijeme napada

Slika 11. Reportaža s novogradiškog bojišta objavljena u Vjesniku

agresora na područje Podravske Slatine, sve su novine prenijele vijest o zločinu nad starijim stanovništvom u obližnjem selu i o prijetećoj opasnosti da pobunjenici dođu u dohvat Podravske magistrale. Kad je sredinom rujna 1991. godine počela borba za vojarne, novine su i ta zbivanja pratile i kronološki izvještavale o postignutim dogovorima i tijeku napuštanja vojarni. Izvještavanje s novljanske bojišnice u prvoj polovici rujna 1991. godine nudi sliku posebnosti, naime u dosta članaka Večernji list, kad izvještava o zbivanju s novogradiške bojišnice u istom članku opisuje i zbivanje na novljanskoj strani, osobito u prvim danima borbi za selo Rajić i kad su vođeni pregovori o prekidu vatre. Nije rijedak slučaj u izvještavanju Večernjeg lista, da se na istoj stranici novina pojavljuju odvojeni članci naslovljeni, jedan na Novsku, a

drugi na Novu Gradišku, u kojim novinari piše o zbivanju na novljanskom bojištu. Zamjetno je da isti novinar redovito izvještava s novogradiške bojišnice i povremeno s novljanskog bojišta što može ukazivati na, ne rasplamsale borbe na novljanskoj strani, što i broj objavljenih članaka s novljanske bojišnice o opisanim borbama iz tog perioda može potvrditi.

S ostalih bojišnica u Republici Hrvatskoj u ovom periodu dominiraju borbe na istoku Slavonije, na Vukovarskom bojištu agresor je okupirao naselja: Berak, Tompojevce, Sotin, a na Osječkom bojištu okupirano je Bilja i agresor svakodnevno napada na grad Osijek. S Ličkog bojišta donose informacije o borbama kod Gospića. Na bojištima na Banovini; okupirana su naselja Hrvatska Kostajnica, Hrvatska Dubica i Topusko. Pišu o situaciji na bojištima u Dalmaciji, donoseći informaciju da je agresor presjekao promet na jadranskoj magistrali kod Rovanske i da su borbe vode u Zadarskom i Šibenskom zaleđu. Sve dnevne i tjedne novine donose izvještaje sa svih bojišta ovisno o prometu i telefonskim vezama, vijesti se donose redovito ili s danom zakašnjenja. Glas Slavonije je iscrpni u izvještavanju sa Slavonskih ratišta, zapadnog i istočnog djela, kao što Slobodna Dalmacija iscrpnije izvještava s Dalmatinskog i Ličkog bojišta i Novi List s Dalmatinskog i Ličkog bojišta, iako svi ti listovi redovito izvještavaju o zbivanjima sa svih bojišta samo što na ta bojišta ne šalju svoje novinare nego prenose agencijske vijesti. Večernji List i Vjesnik ravnomjerno i ujednačeno donose prikaze sa svih bojišta u Republici Hrvatskoj.

4.2. Izvještavanje tijekom općeg napada JNA ⁷⁸

Izvještavanje se odnosi na period od sredine rujna do 5. listopada 1991. godine. To je prikaz stanja na bojišnici nakon što je došlo do spajanja dijelova 5. banjalučkog korpusa, koji je prešao rijeku Savu i izvršio agresiju na teritorij Republike Hrvatske napredujući magistralnom cestom Bosanska Gradiška – Stara Gradiška – Okučani i dijelova 32. varaždinskog korpusa koji je iz Bjelovara preko Lipika i Pakraca ušao u Okučane. Spajanjem 5. i manjih dijelova 32. Korpusa, čija se glavnina predala hrvatskim snagama u rujnu, završila je prva dionica borbenog djelovanja agresora na novogradiškom području u kojem je novogradiško bojište, kao jedno od četiri bojišta u Hrvatskoj s kojeg se najčešće izvještavalo gubi primat u izvještavanju i utapa se u obrazac općeg izvještavanja s bojišta u Hrvatskoj. Sredinom rujna 1991. g. počeo je opći napad JNA na teritorij i obranu Republike Hrvatske čiji su ciljevi opisani u trećem poglavlju. Od tada, Republika Hrvatska postaje veliko bojište na kojem se odvija-

⁷⁸ Vidi. Prilog 2. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom općeg napada JNA i Zemljovid 3. Raspored snaga tijekom općeg napada JNA.

ju dramatični događaji iz dana u dan, težište novinskog izvještavanja je usmjereno na obavljanje o zbivanju s onih kriznih žarišta koja su u tom trenutku ugrožena, što nije prekinulo redovito izvještavanje sa svih ostalih kriznih žarišta. Dominiraju vijesti o borbama na vukovarskom bojištu, gdje je agresor okupirao Đeletovce, Cerić. Kritično je na Osječkom i na vinkovačkom bojištu. Dramatično je i na Ličkom bojištu, Gospić je u okruženju, na Banovini agresor ugrožava Sisak, Karlovac je stiješnjen. Dalmacija je blokirana s mora i prijeti joj se iz zaleđa i Dubrovnik ulazi u ratno vrijeme.

O novogradiškom bojištu, kao i do tad, pišu svi dnevni listovi, najiscrpnije vijesti donose Večernji list, Vjesnik i Glas Slavonije, dok Slobodna Dalmacija i Novi list prenose agencijske vijesti o zbivanju. Dnevni listovi izvještavaju o spajanju dijelova Banjalučkog i Varaždinskog korpusa u Okučanima i o borbama za svaki položaj obrane. U izvještajima o borbama za pojedine naselja vijesti su nepotpune i ne ocrtavaju jasno stanje, iz natpisa dnevnih novina ne može se uočiti gotovo svakodnevni ritam povlačenja hrvatskih snaga i onda ponovno zauzimanje dan prije izgubljenih položaja. Primicanjem crta obrane prema Novoj Gradiški na udaru su bila naselja; Dragalić, Medari, Mašić, Gorice, Mačkovac, Savski Bok, o čemu su izvještaji donosili obavijesti. Članci koji donose obavijesti su manji i u većini slučajeva ih ne prati prikaz fotografija kao u periodu prije otvorene agresije JNA. Sve je više članaka o granatiranju Nove Gradiške i civilnih ciljeva oko crte bojišta. Redovito se izvještava o poginulima, bilo braniteljima, civilima ili odmetnicima. Izvješća novinara o broju poginulih i ranjenih nije lako pratiti jer novinar ne donosi imena ni mjesto stradanja što stvara zabunu u praćenju. Stoga je korisno o broju ranjenih i poginulih uzeti podatke iz objavljenih knjiga. Tijekom kolovoza 1991. godine na novogradiškom bojištu nije bilo poginulih branitelja, bilo je ranjeno 7 branitelja (6 pripadnika ZNG-e i 1 pripadnik MUP-a). Uz ranjene gardiste zabilježena su i 3 ranjena civila.⁷⁹ Mjesec rujna, donio je veća stradanja. Ranjeno je bilo 248 branitelja (228 pripadnika ZNG-e i 20 pripadnika MUP-a) i 39 poginulih (34 pripadnika ZNG-e i 5 pripadnika MUP-a). Civila je bilo 45 ranjenih i 5 poginulih.⁸⁰ Najviše stradalih u mjesecu rujnu vezano je za 16. rujna, tad je bilo 45 ranjenih branitelja i 12 poginulih i 21. rujna kad je bio 29 ranjenih i deset poginulih branitelja.⁸¹ Dvadeset prvi rujna bio je dan s najviše stradalih u domovinskom ratu na prostoru novogradiške bojišnice, uz navedene branitelje bilo je 20 ranjenih i 2 poginula civila.⁸² O ranjenima i poginulima pripa-

⁷⁹ F. Samardžić; Novogradiške ratne godine 1990. - 1991. ; PRESS i NG, NG 1994. g., str. 145.

⁸⁰ Isti; str.146.-154.

⁸¹ Isti; str. 149.-152.

⁸² Isti; str. 151.-152-

dnicima agresorske vojske nema točnih podataka nego se broj njihovih stradalih vojnika prikazivao uopćenom frazom o „velikom broju izbačenih iz stroja“ i „znatnim gubicima“.

Izvjestavanje s drugih bojišnica zapadnog djela bojišta u Slavoniji u ovom periodu su za razliku od izvještavanja s novogradiškog bojišta opširnija, praćena fotografijama i nalaze se na naslovnici novina. Večernji list od 29. rujna na naslovnici donosi vijest o borbama u Pakracu koju je naslovio „Pakrac novi Vukovar“.⁸³ Večernji list⁸⁴ i Vjesnik⁸⁵ u broju iz 21. rujna pišu o dramatičnim trenucima obrane u Novskoj koju je posjetio i vrhovni zapovjednik Oružanih snaga, predsjednik Franjo Tuđman, kako bi ohrabrio branitelje i dao im potporu u obrani. Glas Slavonije u izdanju iz 20. rujna donosi na cijeloj stranici prikaz borbi u Novskoj.⁸⁶ Uz borbe u Novskoj i Pakracu, dnevni listovi pišu o stanju u Slavonskom Brodu, o pucnjavi iz vojarne u gradu, o sve češćim granatiranjima iz Bosanskog Broda i o prijetnji prelaska Tuzlanskog korpusa u Slavonski Brod kako bi izveo manevar prodora u Slavoniju i pomogao odsijecanju Slavonije od Republike Hrvatske. Vijesti stižu iz Slavonske Požege, Daruvara, Bjelovara, o predaji i eksploziji vojnog skladišta, ali najopširnije izvješća su s pakračke i novljanske bojišnice. S novljanske bojišnice, od sredine rujna 1991. godine izvještaje donosi novinar koji s tog područja do rujna nije izvještavao. Njegova izvještavanja svjedoče o borbama za autocestu prema Novskoj i borbama na pobrđu Papuka gdje agresor iz

Slika 12. Članak Večernjeg lista o posjeti Vrhovnika novljanskoj bojišnici

⁸³ Večernji list; br.10 099., od 29. rujna 1991.g.

⁸⁴ Isti. br. 10 091., od 21. rujna 1991.g.

⁸⁵ Vjesnik; br. 15 807., od 21. rujna 1991.g.

⁸⁶ Glas Slavonije; br. 14 234., od 20. rujna 1991.g.

pravca Pakraca steže obruč oko Novske. Zamjetno je uočiti iz izvještaja, pojačanje, intenziviranje borbi na novljanskoj strani u odnosu na zbivanja iz kolovoza i prve polovice rujna.

Uz dnevni tisak, tjednici se usmjeravaju na analizu mirovne konferencije o Jugoslaviji održane u Haagu i na rezoluciju Vijeća sigurnosti UN koji je prihvatio Rezoluciju o uvođenju potpunog embarga na isporuku oružja i vojne opreme na području Jugoslavije.

4.3. Izvještavanje tijekom uspostave stabilne obrane⁸⁷

Odnosi se na izvještavanje u periodu od 6. listopada do 30. listopada 1991.godine, u kojem je došlo do zaustavljanja napredovanja agresora, prvo na novogradiškoj bojišnici, a potom i na novljanskoj nakon čega je slijedio period utvrđivanja obrana i učestalih pokušaja agresora da pomakne crtu obrane na svim bojišnicama zapadnog djela Slavonskog bojišta. Nakon što je crta obrane stabilizirana, snage Hrvatske vojske (HV) otpočele su izvođenje napadnih djelovanja uslijed kojih je došlo do oslobađanja dijela teritorija kojeg je agresor okupirao u zapadnom dijelu Slavonskog bojišta. O tim događajima dnevni tisak svakodnevno izvještava, donoseći vijesti o promjeni stanju na bojištu. Dnevne novine; Večernji list, Vjesnik i Glas Slavonije imaju uokvirene rubrike prikaza stanja na bojištima, u njima se novogradiško bojište zajedno s novljanskim i bojištem kod Pakraca nalazi na istoj stranici naslovljenoj Zapadno Slavonsko ratište, dok Slobodna Dalmacija i Novi list donose članak, dva, ovisno o zbivanju na bojištima u rubrici predviđenoj za prikaz ratnog stanja u Slavoniji. Slobodni tjednik u brojevima koji su izašli u studenom, vijesti sa svakog bojišta u zapadnom dijelu Slavoniji donosi kao reportažu, prikaza stanja na dvije stranice popraćen fotografijama.

S novogradiške bojišnice u navedenom periodu izvještava se redovito, prikazujući dinamiku borbi sve dok crta obrana nije postala stabilna. Izvještaji koji govore o promjenama na bojišnici daju sliku nastojanja agresora i njihove planove, istovremeno pišu o poduzetim mjerama HV u cilju stabiliziranja obrane. S uspjehom HV, zaustavljanjem agresora, dolaze izvještaji koji govore o odbijenim napadima, o velikom razaranju crte obrane, granatiranju vojnih i civilnih ciljeva. Večernji list iz 6. listopada donosi članak pod naslovom „Razaranje svega nesrpskog“ u kojem piše o uništavanju imovine Hrvata i sakralnih objekata drugih narodnosti. Članak donosi izvještaj o agresorskom granatiranju židovskog groblja u prigradskom naselju Cernik.⁸⁸ Večernjak iz 7. listopada donosi ponovno članak o razaranju grada

⁸⁷ Vidi. Prilog 3. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom uspostave stabilne obrane i Zemljovid 4. Raspored snaga tijekom uspostave stabilne obrane.

⁸⁸ Večernji list; br.10 107., od 6. listopada 1991.g., str.6.

Nove Gradiške. Članak izvještava o ciljevima koje je agresorsko topništvo napadalo dan ranije. Spominje granatiranje vodocrpilišta u Cerniku i napad zrakoplovstva na industrijsku zonu uslijed kojeg je došlo do oštećenja poljoprivrednog kombinata.⁸⁹ Večernji list od 9. listopada donosi članak u kojem se osim topničko-pješačkog napada na crtu obrane izvještava i o ponovnom raketiranju agresorskog zrakoplovstva.⁹⁰ Uz civilne i gospodarske objekte cilj agresorskog zrakoplovstva je i radio odašiljač na Psunju. O napadima zrakoplovstva na Novu Gradišku Slobodna Dalmacija od 7. listopada izvještava člankom slikovitog naslova; „Izrešetani Rešetari“ u kojem govori o zračnim udarima na Novu Gradišku i prigradska naselja koja su uz odašiljač Psunj najčešći ciljevi.⁹¹ O zračnim napadima na Novu Gradišku i topničko-pješačkim napadima izvještava i Vjesnik od 9. listopada. Na šestoj stranici Vjesnik donosi članak u kojem piše o čestim napadima zrakoplovstva JNA navodeći da je u ovom posavskom djelu Slavonije oboreno dvanaest zrakoplova.⁹² Napadi zrakoplovstva JNA nisu bili bez nakane. To potvrđuje Izvješće Komandanta ratnog vazduhoplovstva (RV) i protu-vazdušne obrane (PVO) oružanih snaga (OS) SFRJ o napadima zrakoplovstva na području Hrvatske gdje se spominje napad na Novu Gradišku i Novsku. U izvješću je spomenut napad na prostor Nove Gradiške u kojem se navode pogođeni ciljevi; „zgrada stanice MUP-a i opštine u Novoj Gradišci i dve hale tvornice „Tang“ i repetitor Psunj. U Novskoj su ciljevi bili spremnici nafte i plina uz autocestu.“⁹³ Uz navedene topničko-pješačke napade i napade agresorskog zrakoplovstva dnevni listovi kad pišu o novogradiškom bojištu u naslov članka stavljaju natpis kojim se ističe uloga gene-rala Uzelca zapovjednika banjalučkog korpusa. U takvom naslovljivanju članaka prednjači Večernji list.

Slika 13. Natpis članka Večernjeg lista objavljenog 12. listopada 1991.godine

⁸⁹ Isti; br. 10 108., od 7.listopada 1991.g., str.6.

⁹⁰ Isti; br. 10 110., od 9.listopada 1991.g., str 6.

⁹¹ Slobodna Dalmacija; br. 14 675., od 7.listopada 1991.g., str.14.

⁹² Vjesnik; br.15 825., od 9.listopada 1991.g., str. 6.

⁹³ Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. DOKUMENTI; Knjiga 1. Oružana pobuna Srba u Hrvatsko i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990.-1991.); Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata Zagreb; Zagreb, 2007.g., str.,349.-350.

Slika 14. Natpis članka Večernjeg lista objavljenog 13. listopada 1991.godine

Slika 15. Natpis članka Večernjeg lista objavljenog 14. listopada 1991.godine

U danima kad nije bilo borbenog djelovanja osim uobičajenog granatiranja vojnih i civilnih ciljeva s novogradiškog područja dolaze članci koji govore o životnim pričama branitelja, o uključivanju civilnih struktura u rat.

Izvještaji s drugih bojišnica zapadnog djela Slavenskog bojišta ne razlikuju se u izvještavanju, o prikazu stanja niti je bilo koja bojišnica s tog bojišta posebno istaknuta. Iz pisanja dnevnih listova može se saznati da borbe u stabiliziranju obrane novljanskog bojišta traju duže nego na novogradiškom djelu. Obrana Nove Gradiške je stabilizirana nekoliko dana ranije nego je stabilizirana na novljanskoj strani. Na novljanskoj strani agresor je 6. listopada izveo napad na Jasenovac i uspio ga zauzeti, što je novljansku bojišnicu učinilo nestabilnijom jer je prijetio obuhvat Novske. Agresor nije iskoristio povoljnu priliku i branitelji su uspjeli stabilizirati obranu i 9. listopada zaustaviti agresora u prodoru na crti Jasenovac – kanal Strug (Bročice) – motel „Jug“ – Paklenica. Koja se crtom Rajčić – Gornji Kričke – Popovac – bair – motel „Trokut“ – Bujovica – Kukunjevac naslanjala na pakračku bojišnicu.⁹⁴ O razlozima dužeg perioda intenzivnijih borbi na novljanskom bojištu pisano je u trećem poglavlju.

⁹⁴ Rudi Stipčić; Napokon smo krenuli; Sveučilišna tiskara, Zagreb; 1996.g., str.29.

Istovremeno s dužim periodom stabiliziranja obrane s pakračkog bojišta novine donose izvještaje o prvim oslobođenim teritorijem (selo Bujovica).

Dnevni tisak o ostalim bojištima izvještava kratko i sažeto, Hrvatska je napadnuta sa svih strana. Najkritičnije je u okolini Zadra, Dubrovnika i u Vukovaru o čem novine izvještavaju. Tjedni tisak je zaokupljen analizom skorog međunarodnog priznanja Republike Hrvatske i društveno političkim temama, ali izvještavaju i o bojištima na kojem je stanje najkritičnije. Slobodni tjedni tijekom cijelog studenog donosi priloge o borbama u Vukovaru i u Osijeku. Globus u izvještavanju s bojišta donosi periodičan prikaz stanja s bojišta.

4.4. Izvještavanje o događajima tijekom izvođenja oslobodilačkih akcija ⁹⁵

Odnosi se na izvještavanje tiska u periodu od 1. studenog do stupanja na snagu Sarajevskog primirja, 3. siječnja 1992. godine. To je vremensko razdoblje u kojem je obrana na novogradiškom, kao i na novljanskom i pakračkom bojištu stabilizirana i agresor je zaustavljen u daljnjem prodoru. Toj je vrijeme napadnih aktivnosti HV uslijed kojih je došlo do oslobađanja dijela okupiranog prostora u zapadnom djelu Slavonije tijekom borbenih operacija; „Orkan - 91“, „Otkos - 10“ i „Papuk – 91.“⁹⁶ O tim aktivnostima na zapadnom djelu Slavonskog bojišta dnevni tisak je svakodnevno izvještavao. Prije nego su uslijedile akcije oslobađanja teritorija, novine su izvještavale o svakodnevnom granatiranju crte obrane i odbijenim napadima agresora. Prikaz bojišta u zapadnom djelu Slavonije i u ovom periodu je stavljen u jednu rubriku koja zauzima cijelu stranicu novina, izuzetak je Slobodna Dalmacija i Novi list koji o zbivanju s novogradiškog bojišta i ostalog bojišta zapadnog djela Slavonije pišu ne redovito i u većini su to mali članci o najvažnijim zbivanjima. U pisanju Večernjeg lista, Vjesnika i Glasa Slavonije uočljivo je da donose formom kratke i sadržajem sažete članke o zbivanju na navedenim bojištima.

Promjena forme i sadržaja izvještavanja dnevnog tiska nije se promijenila ni tijekom akcija oslobađanja okupiranih područja, koja su krenula od sredine studenoga. Bez obzira što su u jeku agresije JNA na Republiku Hrvatsku, pokrenute oslobodilačke akcije i što je HV bilježila uspjeh, članci su i dalje kratki i sažeti u prikazu zbivanja na bojištu. Čitajući izvještaje dnevnog tiska o oslobodilačkim aktivnostima HV uočljiva je forma pisanja članak. U

⁹⁵ Vidi. Prilog 4. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom izvođenja oslobodilačkih akcija

⁹⁶ POČECI SUVREMENE HRVATSKE DRŽAVE; Zg., 2007.g., str. 130.

kratkim crtama novinar opiše stanje na bojištu s kojeg izvještava, navede prostor kojeg je HV oslobodila, pritom ističući stradanja agresorske strane. Članci su bez posebne emocije i oduševljenja, izuzev ponekog naslova članka u kojem se može uočiti oduševljenje postignutim uspjehom. Priličan je broj članaka koji objedinjuju uspjehe HV s različitih bojišta i onda ih sve uokvire u istom tekstu. Opisane događaje povezuje samo to što su se zbili istog dana.

Slika 16. Članak Glasa Slavonije o zbivanju na novogradiškoj bojišnici

Slika 17. Članak Večernjeg lista o zbivanju na slatinskom području

Praćenje zbivanja na bojišnicama u zapadnom dijelu Slavonije samo pomoću dnevnog tiska nije cjelovito jer ne daje potpun prikaz zbivanja u oslobađanju zapadnog dijela Slavonije.

Operacija „Orkan - 91“ počela je 31. listopada 1991. i završila je 3. siječnja 1992. godine kojom je spriječen daljnji prodor dijela snaga 5. korpusa JNA prema Zagrebu, Virovitici i Bjelovaru, čime je onemogućeno spajanje agresorske JNA s paravojnim snagama tzv. SAO Krajine.⁹⁷ Tijekom napadnog djelovanja „Orkan-91“ oslobođeno je 18 naselja na novljanskoj

⁹⁷ Isti; str. 134.

bojišnici i 10 naselja na novogradiškoj bojišnici.⁹⁸ Pokretanje operacije „Orkan-91“ stvorilo je povoljne taktičko-operativne uvjete za uspješnu izvedbu ostalih oslobađajućih akcija na prostoru zapadnog dijela Slavonije.⁹⁹ Napadna operacija „Otkos-10“ trajala je od 31. listopada do 4. studenoga 1991. godine imala je za cilj spriječiti spajanje dijela snaga 5. banjalučkog korpusa JNA s pobunjenicima na Bilogori i Papuku.¹⁰⁰ Tijekom akcije uništene su snage agresora na prostoru Bilogore i osigurana je magistralna cesta Zagreb – Kutina – Grubišno Polje – Virovitica čime je bila rasterećena obrana Pakraca i Lipika.¹⁰¹ Napadna operacija „Papuk-91“ trajala je od 28. studenoga do 25. prosinca 1991. godine, ona je nastavak operacije „Otkos“ uslijed koje je oslobođen grad Lipik, šire područje Daruvara, Podravske Slatine čime je otklonjena opasnost presijecanja Podravske magistrale. Izbijanjem HV na prometnicu Slavonska Požega – Pakrac, obrana grada Pakraca je u potpunosti stabilizirana.¹⁰²

Podatke o prvoj većoj oslobodilačkoj akciji na novogradiškom području donose svi dnevni listovi, Večernji list, Vjesnik i Glas Slavonije odmah nakon izvođenja akcije, a Slobodna Dalmacija i Novi list tri dana kasnije u rubrici „pregled bojišta“. Akcija je izvedena 10. prosinca 1991. godine združenim snagama HV, u njoj su sudjelovali dijelovi 121. novogradiške i dijelovi 123. požeške brigade, a izvedena je na jugoistočnim obroncima Psunja, u zaleđu Nove Gradiške. Oslobodilačka akcija je izvedena kako bi se agresoru onemogućio polukružni obuhvat Nove Gradiške sa sjevera.¹⁰³ O akciji oslobađanja 13 sela, Večernji list donosi članak u kojem novinar navodi sva oslobođena sela i ističe neznatne gubitke HV, dok za agresora piše da je „svoje mrtve u bijegu ostavio za sobom“ kao i „znatnu količinu naoružanja i vojne opreme.“¹⁰⁴ Iste podatke donosi i Vjesnik, pišući o uspješnoj akciji koja je postigla iznenađujuće rezultate.¹⁰⁵

Sljedeća oslobodilačka akcija na novogradiškom bojištu zbila se 19. prosinca 1991. godine, a izvele su je snage HV raspoređene u sklopu Operativnog štaba Nova Gradiška. U akciji je oslobođena Mašićka Šagovina, naselje na južnim obroncima Psunja, jako pobunjeničko uporište odakle je kontinuirano pješastvom i topništvom ugrožavana novogradiška bojišnica.¹⁰⁶ Cilj akcije je bio presjeći komunikaciju Medari – Gornja Trnava – Mašićka Šagovina – Širinci čime bi se agresoru oduzeo strateški položaj, a istovremeno omogućio HV

⁹⁸ Isti.

⁹⁹ Isti; str.135.

¹⁰⁰ Isti; str. 137.

¹⁰¹ Isti; str.139.

¹⁰² Isti; str.141.

¹⁰³ R. Stipčić; Napokon smo krenuli; Sveučilišna tiskara; Zg., 1996.g., str. 78.

¹⁰⁴ Večernji list; br.10 171., od 11. prosinca 1991.g., str.4.

¹⁰⁵ Vjesnik; br. 15 887., od 11. prosinca 1991.g. str., 6.

¹⁰⁶ Ante Vukšić; Novogradiški žrtvoslov – Nova Gradiška 2009.g., str. 409.

nadzor nad spomenutom komunikacijom i omogućio dohvat Okučana.¹⁰⁷ O spomenutoj akciji

Slika 18. Članak Večernjeg lista o zbivanju na požeškom području

kratku vijest donosi Večernji list, pišući o oslobođenju Mašićke Šagovine bez detalja akcije.¹⁰⁸ Vjesnik od 21. prosinca donosi više podataka o oslobađanju Mašićke Šagovine, iz članka se iščitava da je bilo gubitaka na obje strane, ali ne navodi broj poginulih ni ranjenih. Članak donosi detaljne podatke o zarobljenoj opremi koja je ostala iza agresora.¹⁰⁹ Glas Slavonije u broju od 22. prosinca donosi članak u kojem je detaljno opisan tijek borbe. Novinar piše o velikim gubicima na strani agresora navodeći i broj žrtva Hrvatske vojske, HV je imala 15 poginulih i tridesetak ranjenih vojnika. U nastavku članka, novinar s ostalih bojišnica novogradiškog bojišta izvještava o stanju na crti obrane.¹¹⁰

O oslobađanju Širinaca, uporištu terorista na sjevernoj strani novogradiške bojišnice, izvještavao je sav dnevni tisak u prvim danima 1992. godine ne navodeći detalje borbi. Borbe za Širince su vođene u dva navrata. Prvi napad izveden je 30. prosinca 1991. godine uslijed kojeg je HV uspjela ovladati uporištem terorista, ali su se zbog nedostatka snaga koje bi očuvale oslobođeno područje morale istog dana povući iz oslobođenih Širinaca.¹¹¹ Drugi napad na Širince izveden je 3. siječnja 1992. godine i trajao je do popodnevnih sati. Napad je završio prije roka kad je na snagu stupilo primirje potpisano dan ranije u Sarajevu.¹¹² Dnevni tisak kad piše o oslobađanju Širinaca ne navodi ove činjenice nego samo donosi informaciju o

¹⁰⁷ Isti.

¹⁰⁸ Večernji list; br.10 180., od 20. prosinca 1991.g., str. 7.

¹⁰⁹ Vjesnik; br. 15 897., od 21. prosinca 1991.g., str. 8.

¹¹⁰ Glas Slavonije; br. 14 328., od 21. prosinca, 1991.g., str. 12.

¹¹¹ D. Marjan; Graničari; Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; SB., 2006.g., str. 140.

¹¹² Isti.

oslobođenju. Glas Slavonije iz 4. siječnja 1992. godine donosi više detalja u kojem se naglašava završetak oslobodilačke akcije prije stupanja na snagu Sarajevskog primirja.¹¹³

Od ostalih bojišta prevladavaju vijesti s osječkog i vinkovačkog bojišta. Tragedija grada Vukovara redovito je praćenja i o sudbini grad i njegovih branitelja dnevne novine su redovito izvještavale. Nakon okupacije Vukovara izlazili su članci branitelja koji su svjedočili o žestini borbi u gradu. Redoviti su izvještaji o borbama za Dubrovnik i s ličkog, karlovačkog bojišta. Sve je više natpisa koji nagovještavaju dolazak mirovne misije i smirivanja ratnog djelovanja. Tjednici u ovom periodu, zauzeti su pisanjem o međunarodnom priznanju i raspoređivanju mirovnih snaga na prostoru republike Hrvatske. O ratnim temama se piše kroz prizmu Vukovara, Dubrovnika, Osijeka, Karlovca, Gospića.

¹¹³ Glas Slavonije; br. 14 340., od 4. prosinca 1992.g.

5. Završna riječ

Nakon uspostave Sarajevskog primirja, i razmještaja mirovnih snaga na novogradiškoj bojišnici uslijedila je demobilizacija i obnova mirnodopskih uvjeta života. Uspostavljena bojišnica, dolaskom mirovnih snaga, djelomično je napuštena. Na nekadašnjoj novogradiškoj bojišnici u zoni dodira, stvorena je UNPA zona Zapad, jedna od četiri UNPA zone na prostoru Republike Hrvatske, u koju su bile razmještene mirovne snage kao crta razdvajanja između snaga agresora i Hrvatske vojske. Normalizacijom stanja, gospodarstvo Republike Hrvatske bivalo je dodatno opterećivano zbog presječenog željezničkog i cestovnog prometa na novogradiškom području. Nakon niza propalih pokušaja i prekršenih dogovora od strane pobunjenih Srba, Hrvatska vojska združena s policijskim snagama 1. svibnja 1995.godine otpočela je opsežnu vojno redarstvenu operaciju kodnog naziva „Bljesak“ i u kratkom roku okupirani zapadni dio Slavonije 2. svibnja 1995. godine reintegrirala u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske.

6. Zaključak

Novogradiško bojište, prvenstveno se treba promatrati kao sastavni dio bojišta u zapadnom djela Slavonije i tek su onda moguće usporedbe s bojištima u Slavoniji i s bojištima na prostoru Republike Hrvatske kako bi prosudba o njegovom značaju i važnosti bila cjelovita. Značaj novogradiškog bojišta u sklopu bojišta zapadnog djela Slavonije se ogleda u izvršenom zadatku, onemogućavanja agresora u presijecanju teritorija Republike Hrvatske i odvajanju Slavonije od ostatka Hrvatske, taj zadatak je zajedno s ostalim bojištima u zapadnom djelu Slavonije izvršen. Sredinom rujna, kad je agresor krenuo u otvoreni napad na prostor Republike Hrvatske, na novogradiškoj bojišnici, Hrvatski branitelji, zaustavili su prodor agresora prema istoku i onemogućili mu izvršavanje zadatka, spajanje s planiranim prodorom s istoka. To znači da je novogradiško bojište u potpunosti izvršilo zadatak u obrani prostora Republike Hrvatske.

Novogradiško bojište je tijekom ratne 1991.godine u periodu od sredine kolovoza do sredine rujna bilo najviše isticano i o njemu se pisalo u dnevnom tisku, s razlogom, jer ono je postalo značajan čimbenik obrane. Tad je počeo prvi udar agresora u presijecanju Republike Hrvatske i odvajanja Slavonije od Hrvatske, a novogradiško područje je postalo prva crta obrane u sprječavanju odsijecanju Slavonije. Značaj područja na kojem se nalazilo novogradiško bojište očituje se i u konačnom oslobođenju okupiranog prostora Republike Hrvatske za vrijeme vojno redarstvene akcije Bljesak, gdje je novogradiška bojišnica ponovno sjedinjena s bojištima zapadnog djela Slavonije u potpunosti izvršila postavljeni zadatak. Postala je prvi dio od četiri velika bojišta koji je oslobođen.

Činjenica je, bilo bi potrebno napisati cjelovito djelo koje bi obuhvatilo zbivanja na novogradiškoj bojišnici od njene uspostave do oslobođenja okupiranog prostora u vrijeme vojno redarstvene akcije Bljesak, kako bi značaj i važnost novogradiškog bojišta tijekom Domovinskog rata bio jasnije predložen.

7. POPIS PRILOGA

1. Prilog 1. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom oružane pobune.
2. Prilog 2. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom općeg napada JNA.
3. Prilog 3. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom uspostave stabilne obrane
4. Prilog 4. Kronološki prikaza stanja na novogradiškom bojištu tijekom izvođenja oslobodilačkih akcija

Izvori:

1. Mario Filipi: *Na istočnom pragu Domovine* (Slavonija, ljeto/jesen 1991.g. – kamenom i perom) Hrvatsko memorijalno-dokumentarni centar Domovinskog rata; Stega tisak; Zagreb, 2006.g.
2. Ivan Klaić, *Ljudi moje ravnice, zapisi o povijesti i zbilji Gornjih Bogićevaca i okolnih slavonskih mjesta*; Zapisi o povijesti i zbilji Gornjih Bogićevaca i okolnih slavonskih mjesta, „PROSVJETA“ d. d. Bjelovar – Zagreb, 1996.g.
3. Davor Marjan; *Graničari* (Prilog za ratni put 108. Brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske); Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Slavonski Brod, 2006.g.
4. Davor Runtić; *Domovinski rat vrijeme rata-* knjiga druga; Neobična naklada; Vinkovci 2005..g.
5. Franjo Samardžić; *Novogradiške ratne godine 1990. - 1991. ;* PRESS i NG, Nova Gradiška 1994. g.
6. Rudi Stipčić; *Napokon smo krenuli*; Sveučilišna tiskara, Zagreb, 1996.g.
7. Ante Vukšić; *Novogradiški žrtvoslov – Domovinski rat na novogradiškom području; 1990-1995*; Nova Gradiška, 2009.g.

8. POPIS ZEMLJOVIDA

1. Zemljovid 1. Glavne prometnice na novogradiškom području.
2. Zemljovid 2. Raspored snaga tijekom oružane pobune.
3. Zemljovid 3. Raspored snaga tijekom općeg napada JNA.
4. Zemljovid 4. Raspored snaga tijekom uspostave stabilne obrane.

Izvori:

1. Ivan Klaić, *Ljudi moje ravnice, zapisi o povijesti i zbilji Gornjih Bogićevaca i okolnih slavonskih mjesta*; Zapisi o povijesti i zbilji Gornjih Bogićevaca i okolnih slavonskih mjesta, „PROSVJETA“ d. d. Bjelovar – Zagreb, 1996.g.
2. Davor Marjan; *Graničari* (Prilog za ratni put 108. Brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske); Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Slavonski Brod, 2006.g.
3. Davor Marjan; *Slom Titove armije – JNA i raspad Jugoslavije 1987.-1992.*; Golden marketing-Tehnička knjiga; Hrvatski Institut za povijest; Zagreb, 2008.g. (tumač stranice 287.-289.)
4. Davor Runtić; *Domovinski rat vrijeme rata-* knjiga druga; Neobična naklada; Vinkovci 2005..g.
5. Franjo Samardžić; *Novogradiške ratne godine 1990. - 1991. ;* PRESS i NG, Nova Gradiška 1994. g.
6. Rudi Stipčić; *Napokon smo krenuli*; Sveučilišna tiskara, Zagreb, 1996.g.
7. Ante Vukšić; *Novogradiški žrtvoslov – Domovinski rat na novogradiškom području*; 1990-1995; Nova Gradiška, 2009.g.
8. Vojni topografski zemljovid, M 1: 100 000, list 373 Nova Gradiška – Okučani.

Zemljovid 1.

Prilog 1. Kronološki prikaz zbivanja na novogradiškom području tijekom oružane pobune

6. kolovoza 1991.g. prvi oružani izged, u Trnakovcu napadnuta policijska ophodnju.

12. kolovoza 1991.g. proglašena SAO Zapadna Slavonija. Redarstvenici Policijske postaja Stara Gradiška, zapriječili most između Stare i Bosanske Gradiške, JNA daje ultimatum o uklanjanju zapreka. Hrvatske vlasti od JNA traže uklanjanje strojničkog gnijezda koji je bilo postavljeno na suprotnoj, bosanskoj strani mosta za uvjet uklanjanja zapreka s mosta.

14. kolovoza 1991.g. izvršen napad na hrvatske snage na puktove u Smrtiću i Okučanima.

15. kolovoza 1991.g. pobunjeni Srbi proglasili općinu Okučani, granatirani Okučani i Gornji Bogićevci. Hrvatske snage uzvraćaju i potiskuju pobunjenike iz dijela Okučana.

16. kolovoza 1991.g. prvi ratni dan na novogradiškom području. Borbe na okučanskom području. Prekinut željeznički promet i povremeno obustavljan promet na autocesti. Snage MUP-a i ZNG potisnuli pobunjenike od glavnih prometnica. Tijekom borbi u Okučane iz Bjelovara stigla mehanizirane brigade JNA iz sastava Varaždinskog korpusa i zaustavila prodor Hrvatskih snaga.

17. kolovoza 1991.g. zaustavljen tenkovski prodor iz Okučana prema Novoj Gradiški. Napad terorista na Policijsku postaju u Staroj Gradiški i položaje branitelja kod kanala „Strug – Nova Sava“. Hrvatske snage se povlače prema Novom Varošu. S vojskom se iseljavaju i civili. U povlačenju, nije srušen most na rijeci Savi, ali je srušen dio mosta na kanalu „Strug-Nova Sava“ čime je usporeno napredovanja JNA prema Okučanima.

18. kolovoza 1991.g. JNA i rezervisti iz Srbije i Bosne prešli rijeku Savu i izvršili agresiju na teritorij Republike Hrvatske. Hrvatski branitelji u povlačenju srušili most na „kanalu Strug“. Noć s **22. na 23. kolovoza 1991.g.** miniran most na rijeci Savi, most je neznatno oštećen.

24. kolovoza 1991.g. prekinut željeznički i cestovni promet. Pripadnici MUP-a i ZNG-a izvršili napad na Donje Bogićevce kako bi razoružali mještane srpske nacionalnosti.

27. kolovoza 1991.g. iseljavanje srpskog pučanstva iz naselja Gređana, Čovca i Vrbovljana.

28. kolovoza 1991.g. JNA raspoređuje snage u Gređanima, Čovcu i Vrbovljanima.

29. kolovoza 1991.g. napad na magistralnu cestu Stara Gradiška - Okučani i čvorišta autoceste kod Okučana. Privremeni prekid prometa na autocesti.

30. kolovoza 1991. pobunjeni Srbi granatirali Kosovac i Gornje Bogićevce.

31. kolovoza 1991. napad na raskrižju Kosovac - Dubovac. Obustava željezničkog prometa.

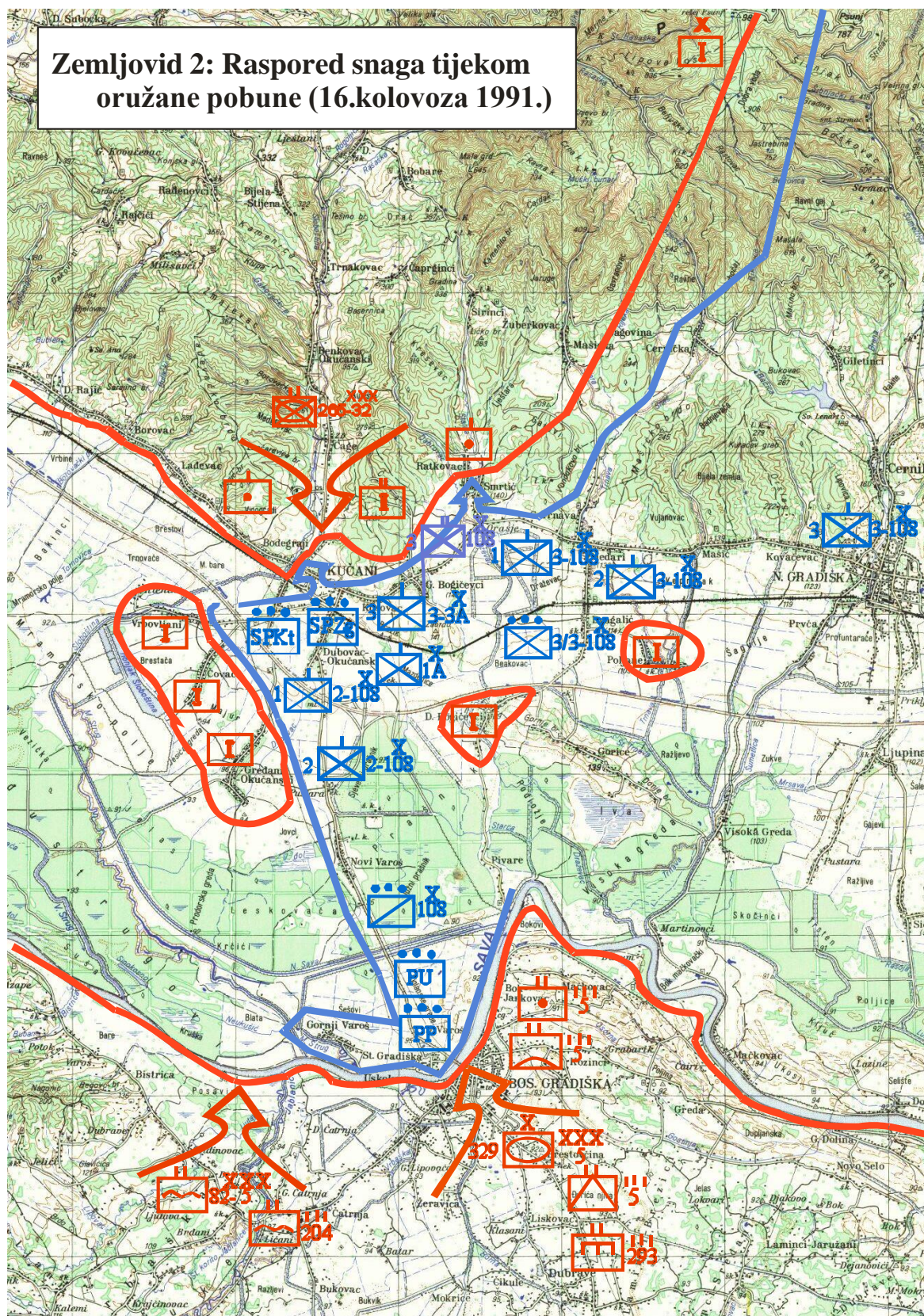
2. rujna 1991.g. snage JNA uz kanal Strug zaobišle obranu i zauzele Vrbovljane. Spajanjem banjalučkog i varaždinskog korpusa prekinut je promet autocestom u oba smjera.

- 3. rujna 1991.g.** potpisano primirje kojeg agresor ne poštuje, granatira položaje branitelja.
- 4. rujna 1991.g.** agresor prekida primirje i u koordiniranom napadu iz Stare Gradiške probija obranu na kanalu Strug i spaja se sa snagama u Okučanima. Istovremeno snage JNA iz Okučana nadiru prema Novoj Gradiški, branitelji uzmiču na crtii Medari – Dragalić – Gorice.
- 5. rujna 1991.** Hrvatske snage vratile izgubljene položaje. U potpunosti je prekinut cestovni i željeznički promet kroz Slavoniju. Nova Gradiška pretrpjela prvi topnički napad. Borbe su vođene i na prostoru između Cerničke i Mašičke Šagovine na obroncima Psunja.
- 6. rujna 1991.** silovite borbe za Kosovac, prometnu petlju na autocesti, naplatne kućice kod Dubovca i nadvožnjak u Vrbovljanima. Branitelji uništili šest tenkova i jedan transporter.
- 7. rujna 1991.** granatiranje položaja branitelja kod Nove Varoši i Gređana. Branitelji u protu-udaru vratili izgubljene položaje i utvrdili obranu kod Čovca i Nove Varoši. Najžešće borbe za nadvožnjak u Vrbovljanima; branitelji ga uspjeli zauzeti.
- 8. rujna 1991.** granatiranje položaja branitelja u Kosovcu i Čovcu. Uveden policijski sat.
- 9. rujna 1991.** napada na položaje branitelja kod Gređana, Nove Varoši i Dubovca.
- 10. rujna 1991.** Napad na Gređane, Gornje Bogićevce i Čovac. Borbe za Vrbovljane.
- 11. rujna 1991.** u Okučanima sastanak zaraćenih strana. Agresor krši dogovor o miru.
- 12. rujna 1991.** granatirano cijelo okučansko bojište. Napad na Savski Bok i Mačkovac.
- 13. rujna 1991.** granatirana Nova Gradiška. Na Psunju, agresor je izveo diverziju, u kojoj je vozilo za opskrbu ZNG naišlo na protutenkovsku minu, poginula tri branitelja. Novi sastanak u Okučanima o prekidu vatre kojeg je agresor prekršio.
- 14. rujna 1991.** napad na branitelje u Gornjim Bogićevcima, Kosovcu, Novom Varošu.
- 15. rujna 1991.** napad autocestom i starom cestom. Branitelji se povlačenje iz Kosovca i Gornjih Bogićevaca prema Dragaliću. Crta obrane je Smrtić - Dragalić – Medari. Prodor autocestom zaustavljen u Donjim Bogićevcima.

Zemljovid 2. Raspored snaga tijekom oružane pobune

TUMAČ:

	satnija 1.A brigade		400 naoružanih Srba
	3.sat 3.b 3.A brigade		oko 1500 naoružanih Srba
	zapovjedništvo 3.bojne 108.br.		minobacačka bitnica
	1.satnija 3.b 108.br		5.mješoviti topnički puk (dio)
	2.satnija 3.b 108.br		5.laki topnički puk PZO (dio)
	vod 3.sat 3.b 108.br		5.mješoviti protuoklopni topnički puk (dio)
	1.satnija 2.b 108.br		293.inženjerijski puk (dio)
	2.satnija 2.b 108.br		borbena skupina 265.mehanizirane brigade 32.varaždinskog korpusa
	vod za posebno djelovanje 108.br		329. oklopna brigada 5.banjalučkog korpusa
	3.satnija 3.b 108.br		82. zračna brigada 5.banjalučkog korpusa RZ i PZO
	vod specijalne policije iz Zagreba		204.lovački zračni puk
	vod specijalne policije iz Kutine vod		Naoružani pobunjeni Srbi
	Vod (50 djelatnika) PU Slavonski Brod		
	vod policijske postaje u Staroj Gradiški		

Prilog 2. Kronološki prikaz zbivanja na novogradiškom području tijekom općeg napada JNA

16. rujna 1991. opći napad na magistralnu cestu Stara Gradiška – Okučani, cilj spajanje snaga banjalučkog i varaždinskog korpusa. Branitelji se povlače na crtu Smrtić – Medari – Dragalić – Gorice – Savski Bok. Agresor je ovladao prometnicom Bosanska Gradiška – Okučani i izvršio spajanje varaždinskog i banjalučkog korpusa. Krizni štab općine Nova Gradiška proveo djelomičnu mobilizaciju.

17. rujna 1991. dan je prošao u utvrđivanju novo uspostavljene bojišnice. Zrakoplovstvo agresora, raketiralo civilne i vojne položaje u dubini obrane.

18. rujna 1991. granatirani položaji u Mačkovcu i Goricama. Zrakoplovi JNA raketirali motel "Slaven" i odašiljač na Psunju.

19. rujna 1991. pojedinačna topnička provokacija agresora.

20. rujna 1991. u utvrđivanju položaja i pojedinačna topnička provokacija agresora.

21. rujna 1991. granatirani položaji branitelja u Gornjim i Donjim Bogićevcima i Dragaliću. Krenuo napad iz Dubovca auto-cestom u pravcu Donjih Bogićevaca i Dragalića praćen napadom zrakoplovstva. Agresor je zauzeo Donje Bogićevce, ali je zaustavljen u Dragaliću.

22. rujna 1991. od jutra agresor granatira položaje branitelja u Dragaliću i u Goricama. Potom je uslijedio tenkovski napad iz pravca Okučana, autocestom prema Donjim Bogićevcima odakle se usmjerio prema Goricama i Dragaliću. Obrana je probijena ispred Dragalića, hrvatske snage se povukle prema Medarima i Mašiću.

23. rujna 1991. utvrđivanju crte bojišnice Medari-Dragalić-Gorice-Savski Bok-Mačkovac.

24. rujna 1991. borbe za strateški značajne Gorice.

25. rujna 1991. borbe za Dragalić, branitelji su uspjeli zadržati položaje. Granatirane Gorice.

27. rujna 1991. granatirani položaji branitelja u Dragaliću i Medarima. Utemeljena je 121. brigada Hrvatske vojske, zapovjednikom brigade imenovan je pukovnik Josip Mikšić.

28. rujna 1991. agresorsko zrakoplovstvo raketiralo odašiljač na Psunju.

29. rujna 1991. granatirana cijela bojišnica i grad Nova Gradiška.

30. rujna 1991. granatirana cijela bojišnica i grad Nova Gradiška.

1. listopada 1991. Uspostavljena Operativna grupa „Posavina“ sa sjedištem u Novskoj. Na Gorice izvršen tenkovsko-pješачki napad, HV se povukla u Visoku Gredu. Napad pobunjenika i terorista na položaje branitelja u Cerničkoj Šagovini na obroncima Psunja.

2. listopada 1991. agresor napada položaje branitelja kod Dragalića i Poljana. Nakon jučerašnjeg povlačenja s položaja u Goricama, HV vratila jučer izgubljene položaje.

3. listopada 1991. borbe kod nadvožnjaka autoceste Dragalić - Donji Bogićevci i na Staroj cesti Dragalić – Medari, branitelji se povukli iz Dragalića u Poljane. Zrakoplovi JNA napali položaje u Cerničkoj Šagovini, Cerniku i grad Novoj Gradiški.

4. listopada 1991. branitelji pokušali vratiti jučer izgubljene položaje, bez uspjeha.

5. listopada 1991. topničko-oklopno-pješački napad na Gornju Trnavu. Branitelji su prisiljeni na povlačenje iz Gornje Trnave preko Medara i Mašića do sredine Kovačevca.

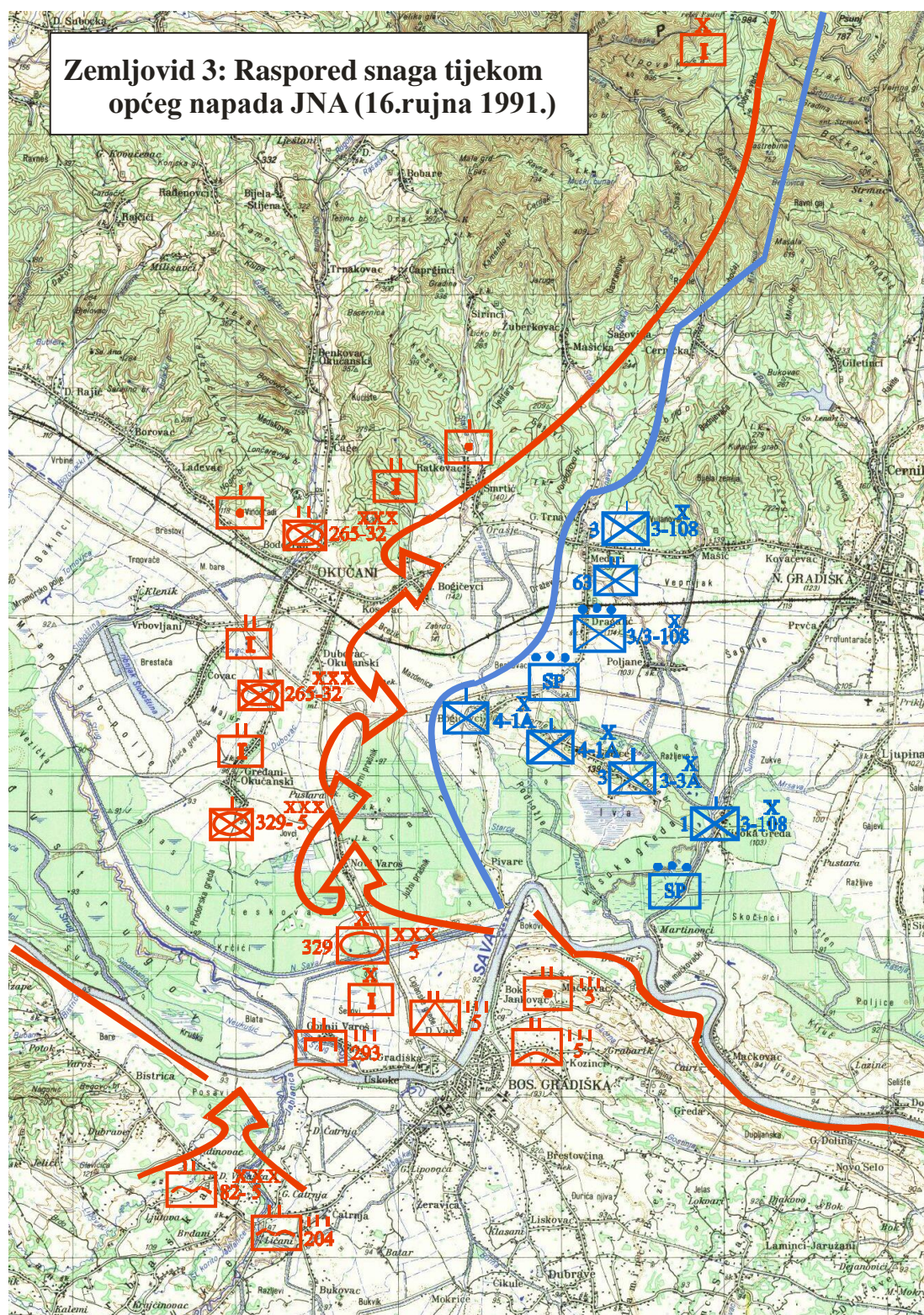
6. listopada 1991. Najkritičniji dan na novogradiškoj bojišnici. Siloviti napadi agresora na crtii Mašić – Poljane – Gorice, vlada kaos i popuštanje borbenog elana branitelja. Vode se borbe bez prekida cijeli dan i tek je noću na 7. listopada zaustavljen oklopno-pješački napad agresora i uspostavljena crta obrane na pravcu Medari – Mašić. Zaustavljanjem 329. oklopne brigade JNA, zaustavljeno je napredovanje Banjalučkog korpusa prema Novoj Gradiški.

U sastav operativne grupe Posavina ušle su snage Operativnog štaba Nova Gradiška.

Zemljovid 3. Raspored snaga tijekom općeg napada JNA

TUMAČ:

	3.saatnija 3.b 108.br		400 naoružanih Srba
	63. samostalna bojna		oko 1500 naoružanih Srba
	vod 3.sat 3.b 108.br		minobacačka bitnica
	vod specijalne policije		5.mješoviti topnički puk (dio)
	satnija 4.b 1.A brigade		5.laki topnički puk PZO (dio)
	3.sat 3.b 3.A brigade		5.mješoviti protuoklopni topnički puk (dio)
	1.satnija 3.b 108.br		293.inženjerijski puk (dio)
			borbena skupina 265.mehanizirane brigade 32.varaždinskog korpusa
			borbena skupina 265.mehanizirane brigade 32.varaždinskog korpusa
			329. oklopna brigada 5.banjalučkog korpusa
			82. zračna brigada 5.banjalučkog korpusa RZ i PZO
			204.lovački zračni puk
			Naoružani pobunjeni Srbi
			borbena skupina 329. oklopne brigade 5. banjalučkog korpusa

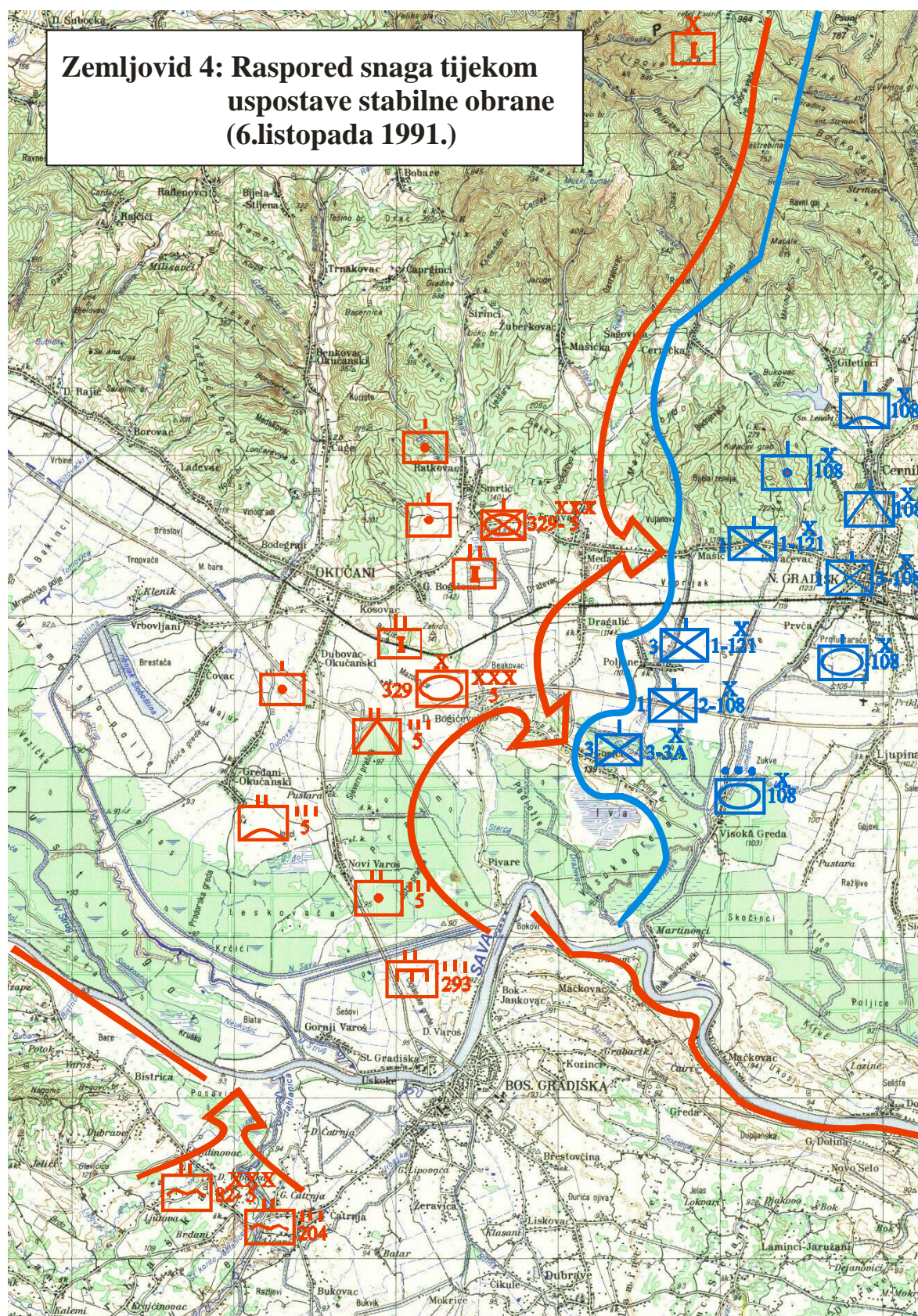
Prilog 3. Kronološki prikaz zbivanja na novogradiškom bojištu tijekom uspostave stabilne obrane

- 7. listopada 1991.g.** granatirani položaji branitelja grada Nova Gradiška.
- 8. listopada 1991.g.** granatirani položaji branitelja grada Nova Gradiška.
- 11. listopada 1991.g.** agresor izveo napad iz uporišta u Dragaliću i Donjim Bogićevcima. Crta obrane stabilna, okučanski teroristi iz Mašićke Šagovine granatiraju Cerničku Šagovinu.
- 12. listopada 1991.g.** granatirana Nova Gradiška, pješački napad iz Dragalića na selo Poljane.
- 13. listopada 1991.g.** opći napad duž cijele crte obrane. Topništvo je djelovalo cijelu noć, gađali su položaje branitelja u Goricama i Poljanama i civilne ciljeve u Novoj Gradiški.
- 14. listopada 1991.g.** cjelodnevni pješački napad na Poljane. Obrana je izdržala. Topništvo Hrvatske vojske granatiralo Staru Gradišku, sjedišta neprijateljske vojske.
- 15. listopada 1991.g.** topničko pješački napad na Mašić, Poljane i Gorice.
- 16. listopada 1991.g.** topničko granatiranje položaje Hrvatske vojske duž cijele crte obrane.
- 17. listopada 1991.g.** pješački napad na Poljane i Gorice. Napad je odbijen. Iz uporišta u Mašićkoj Šagovini okučanski teroristi napadali su branitelje u Cerničkoj Šagovini. Branitelji izveli napad na selo Mašić iz smjera Medara, bez većeg učinka.
- 18. listopada 1991.g.** pješački napad na Poljane i Cernički Šagovinu.
- 19. listopada 1991.g.** topnički napad na Novu Gradišku i prigradska naselja Cernik, Prvču, Kovačevac i Mašić. Popodne pješački napad na Poljane. U Haagu potpisan deseti po redu sporazum o prekidu vatre.
- 20. listopada 1991.g.** relativno miran dan.
- 23. listopada 1991.g.** primirje narušeno granatiranjem položaja branitelja kod Poljana.
- 25. listopada 1991.g.** primirje narušeno napadom na položaje branitelja kod Poljana.
- 26. listopada 1991.g.** granatirani položaji branitelja duž cijele crte obrane.
- 27. listopada 1991.g.** pješački napad na položaje branitelja kod Poljana, napad je odbijen.
- 28. listopada 1991.g.** granatirani položaji branitelji, čime su prekinuti mirovni pregovori.
- 29. listopada 1991.g.** granatirani položaji branitelja u Mašiću i Poljanama.
- 30. listopada 1991.g.** granatirana Nova Gradiška, pješački napad na Poljane i Mašić.
- 31. listopada 1991.g.** topnički napad na Cerničku Šagovinu i uži centar Nove Gradiške. Pješački napadi na položaje branitelja u Goricama i prema Poljanama.

Zemljovid 4. Raspored snaga tijekom uspostave stabilne obrane

TUMAČ:

	PZO bitnica 108.br		400 naoružanih Srba
	Protuoklopna bitnica 108.br		oko 1500 naoružanih Srba
	Topnička bitnica 108.br		minobacačka bitnica
	1.satnija 1.b 121.br		5.mješoviti topnički puk (dio)
	1.satnija 3.b 108.br		5.laki topnički puk PZO (dio)
	3.satnija 1.b 121.br		5.mješoviti protuoklopni topnički puk (dio)
	1.satnija 2.b 108.br		293.inženjerijski puk (dio)
	3.sat 3.b 3.A brigade		329. oklopna brigada 5.banjalučkog korpusa
	oklopni vod 108.br		borbena skupina 329. oklopne brigade 5. banjalučkog korpusa
	oklopna satnija 108.br		82. zračna brigada 5.banjalučkog korpusa RZ i PZO
			204.lovački zračni puk

Prilog 4. Kronološki prikaz zbivanja na novogradiškom bojištu tijekom izvođenja oslobodilačkih akcija

- 1. - 15. studenoga 1991.g.** pješačko topnički napad na crtu bojišnice Cernička Šagovina - Mašić - Poljane – Gorice. Granatirani civilni ciljevi u Novoj Gradiški i prigradskim naseljima.
- 6. studenoga 1991.g.** na novogradiško bojište stigla je 99. brigada HV.
- 9. studenoga 1991.g.** HV izvela diverzantsku akcija između Trnave i Mašićke Šagovine.
- 10. studenoga 1991.g.** HV na pravcu Mašić - Medari pomaknuli crta obrane za 600 metara.
- 11. studenoga 1991.g.** HV zauzela kotu 165 kod raskrižja sela Medari – Dragalić.
- 12. studenoga 1991.g.** HV na pravcu Mašić – Medari pomaknule crtu obrane za 300 metara
- 14. studenoga 1991.g.** HV, na pravcu Poljane - Dragalić pomaknuli su crtu obrane za 500 m. Na pravcu Mašić - Medari branitelji su došli do početka sela Medari. Na novogradiško bojište stigao 1. bataljun 149. brigade HV.
- 15. studenoga 1991.g.** HV na Medara pomaknule crtu obrane za 300 metara.
- 16. - 30. studenoga 1991.g.** topničko-pješački napad agresora na Gorice, Mašić, Poljane, Cerničku Šagovinu. Granatiranje Nove Gradiške i prigradskih naselja.
- 20. studenoga 1991.g.** HV potisnula agresora za 500 m. na pravcu Mašić – Medari.
- 21. studenoga, 1991.g.** vode se borbe kod Medara, agresor je potisnut 250 metara.
- 24. studenoga 1991.g.** Na Mačkovac izvršen diverzantski napad.
- 1. - 10. prosinca 1991.g.** topnički napad na Gorice, Poljane, Mašić, Mačkovac, Dolinu,
- 5. prosinca 1991.g.** pješački napad na Gorica i Cerničku Šagovinu.
- 6. prosinca 1991.g.** topničko-pješački napad duž pedeset kilometara duge bojišnice. Granatirana Nova Gradiška i prigradska naselja Cernik, Rešetari i Ljupina.
- 10. prosinca 1991.g.** HV oslobodila Šnjegavić, Golobrdac, Čečavac, Sinlije, Opršinc, Vučjak i Rešavicu sela novogradiške i požeške općine, na istočnim obroncima Psunja.
- 11. -15. prosinca 1991.g.** topnički napad na crti obrane Gorice – Poljane – Mašić- C.Šagovina
- 16.-20. prosinca 1991.g.** agresor topništvom s prostora BiH granatira Novu Gradišku.
- 21.prosinca 1991.g.** primirje povremeno je narušavala pojedinačna topnička vatra.
- 22.prosinca 1991.g.** agresor je prekršio primirje. Izveo je kombinirani topničko pješački napad na položaje branitelja kod Medara, Mašića i Poljana.
- 23. prosinca 1991.g.** agresor napada položaje branitelja u Poljanama, Medarima i Mašiću. Značajan pomak na crti bojišnice Hrvatska vojska oslobodila sjeverni dio sela Trnave. Nova Gradiška napadnuta dalekometnim topništvom.

- 24. prosinca 1991.g.** dan je prošao u međusobnoj razmjeni topničkih projektila.
- 25. prosinca 1991.g.** na sam dan Božića agresor povremeno granatira crtu obrane.
- 26. prosinca 1991.g.** u sklopu napadne operacije Orkan-91 hrvatske snage na novogradiškoj bojišnici su na pravcu Mašićka Šagovina - Gornja Trnava pomakle crtu obrane dva kilometra bliže neprijatelju. Agresor napao civilne ciljeve u Cerniku, Kovačevcu i Novoj Gradiški.
- 27. prosinca 1991.g.** agresor napadao položaje branitelja u središnjem dijelu bojišta kod Medara, Mašića i Poljana i na sjevernom djelu bojišnice na pravcu Gornja Trnava – Mašićka Šagovina.
- 28. prosinca 1991.g.** agresor topništvom napao šire gradsko područje i prigradska naselja.
- 29. prosinca 1991.g.** na novogradiškom bojištu agresor je izveo napad na po svim dijelovima crte bojišnice.
- 30. prosinca 1991.g.** hrvatske snage su na pravcu Cernička Šagovina - Širinci izvele uspješan napad ušavši u Širince, ali zbog nedostatka snaga i straha od odsijecanja povukle su se na polazni položaj u Cerničku Šagovinu.
- 31. prosinca 1991.g.** prošao je u utvrđivanju položaja, izmjeni topničke vatre i djelovanju izvidničkih skupina u zaleđu protivnika kod Mašićke Šagovine.
- 1. siječnja 1992.g.** granatirana Nova Gradiška.
- 2. siječnja 1992.g.** u Sarajevu je održan sastanak vojnih predstavnika Republike Hrvatske i JNA; tad je potpisan Sarajevski sporazum o bezuvjetnom prekidu vatre među sukobljenim stranama. On se odnosio na prekid vatre i vojnog sučeljavanja JNA i Hrvatske policije i Zbora narodne garde, na snagu je trebao stupiti 3. siječnja 1992. godine u 18 sati.
- 3.siječnja 1992.g.** Hrvatska vojska napala i zauzela selo Širince. S tim uspjehom borbe na novogradiškom bojištu su zaustavljene jer je u 18 sati stupilo na snagu primirje potpisano 2. siječnja 1992. u Sarajevu između predstavnika Hrvatske i agresorske JNA. Agresor je **4. siječnja** izveo napad u kojem je pokušao vratiti izgubljeni položaj. Crta razdvajanje nije se promijenila sve do svibnja 1995.godine do vojno redarstvene operacije“ Bljesak“.

9. POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz plana agresije s pravcima napada

Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat; Davor Marjan - Hrvatsko ratište 1990.-1995; Školska knjiga, Zagreb 2006.g.

Slika 2. Naslovnica Večernjeg lista prikazuje srušeni most na kanalu „Strug – Nova Sava“

Večernji list, broj 10 058 od 19. kolovoza 1991.g.

Slika 3. Naslovnica Glasa Slavonije koja donosi vijest o borbama u Staroj Gradiški

Glas Slavonije, broj 14 202. od 19. kolovoza 1991.g.

Slika 4. Naslovnica Slobodne Dalmacije prikazuje stanje na novogradiškom bojištu

Slobodna Dalmacija, broj 14 626. od 19. kolovoza 1991.g.

Slika 5. Naslovnica Novog lista prikazuje stanje na novogradiškom bojištu.

Novi list, broj 226. od 19. kolovoza 1991.g.

Slika 6. Izvještaj Slobodnog tjednika o borbama kod Okučana

Slobodni tjednik, broj 74. od 22. kolovoza 1991.g.

Slika 7. Naslovnica Globusa najavljuje članak o borbama u Okučanima

Globusa, broj 37. od 23. kolovoza 1991.g.

Slika 8. Prikaz novogradiškog i pakračkog kraja nakon ratnog djelovanja

Slobodni tjednik, broj 75. od 29. kolovoza 1991.g.

Slika 9. Naslovnica Večernjeg lista i najava pisanja o zbivanju na novogradiškoj bojišnici.

Večernji list, broj 10 081. od 11. rujna 1991.g.

Slika 10. Naslovnica Vjesnika i najava pisanja o zbivanju na novogradiškoj bojišnici

Vjesnik, broj 15 793. od 7. rujna 1991.g.

Slika 11. Reportaža s novogradiškog bojišta objavljena u Vjesniku

Vjesnik, broj 15 797. za 11. rujna 1991.g.

Slika 12. Članak Večernjeg lista o posjeti Vrhovnika novljanskoj bojišnici.

Večernji list, broj 10 091. od 21. rujna 1991.g.

Slika 13. Natpis članka Večernjeg lista objavljenog 12. listopada 1991.godine

Večernji list, broj 10 113. od 12. listopada 1991.g.

Slika 14. Natpis članka Večernjeg lista objavljenog 13. listopada 1991.godine

Večernji list, broj 10 114. od 13. listopada 1991.g.

Slika 15. Natpis članka Večernjeg lista objavljenog 14. listopada 1991.godine

Večernji list, broj 10 115. od 14. listopada 1991.g.

Slika 16. Članak Glasa Slavonije o zbivanju na novogradiškoj bojišnici.

Glas Slavonije, broj 14 297. od 20. studenoga 1991.g.

Slika 17. Članak Večernjeg lista o zbivanju na slatinskom području.

Večernji list, broj 10 170. od 10. prosinca 1991.g.

Slika 18. Članak Večernjeg lista o zbivanju na požeškom području.

Večernji list, broj 10 172. od 12. prosinca 1991.g.

10. BIBLIOGRAFIJA

Dnevne novine:

1. *Večernji list* od broja 10 043. do broja 10 193.
2. *Vjesnik* od broja 15 790. do broja 15 905.
3. *Glas Slavonije* od broja 14 196. do broja 14 340.
4. *Slobodna Dalmacija* od broja 14 625. do broja 14 756.
5. *Novi list* od broja 215. do broja 335.

Tjednici

1. *Slobodni tjednik* od broja 70. do broja 86.
2. *Globus* od broja 31. do broja 53.

Leksikoni

1. *Leksikon naselja Hrvatske*; Mozaik knjiga; ZG; 2004.g. Prvi i drugi svezak, Veliki Atlas Hrvatske; Mozaik knjiga; ZG; 2004.g.

Literatura

1. Nikica Barić; *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.g.
2. Dušan Bilandžić, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991. – 1995.*; Naklada Jesenski i Turk – DANI, Zagreb – Sarajevo, 1999.g.
3. Mato Ćurak; *Mi smo htjeli*; Gradsko poglavarstvo Grada Bjelovara, Bjelovar, 2006.g.
4. Mario Filipi; *Na istočnom pragu Domovine* (Slavonija, ljeto/jesen 1991.g. – kamenom i perom) Hrvatsko memorijalno-dokumentarni centar Domovinskog rata; Stega tisak; Zagreb, 2006.g.
5. Geografija Hrvatske; knjiga III; *Istočna Hrvatska*; Školska Knjiga; Zagreb, 1975.g.
6. Josip Jurčević; *Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku 1990. – 1995. godine*; Jugoistočna Europa 1918. – 1995. (zbornik); Hrvatska matica iseljenika; Hrvatski informativni centar, Zagreb, 1996.g.
7. Ivan Klaić, *Ljudi moje ravnice, zapisi o povijesti i zbilji Gornjih Bogićevaca i okolnih slavonskih mjesta*; Zapisi o povijesti i zbilji Gornjih Bogićevaca i okolnih slavonskih mjesta, „PROSVJETA“ d. d. Bjelovar – Zagreb, 1996.g.

8. Davor Marjan; *Graničari* (Prilog za ratni put 108. Brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske); Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Slavonski Brod, 2006.g.
9. Davor Marjan; *Slom Titove armije*. JNA i Raspad Jugoslavije 1987-1991.godine; Golden marketing-tehnička knjiga; Hrvatski institut za povijest; Zagreb 2008.g.
10. Nova Gradiška; *Izabrane teme u povodu 250. Obljetnice osnivanja grada*; Nova Gradiška; 1998.g
11. *Počeci suvremene Hrvatske države* (kronologija procesa osamostaljenja Republike Hrvatske od Memoranduma SANU 1986. do proglašenja neovisnosti 8. listopada 1991.); Zagreb, 2007.g.
12. *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. DOKUMENTI*; Knjiga 1. Oružana pobuna Srba u Hrvatsko i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990.-1991.); Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata Zagreb; Zagreb, 2007.g.
13. Republika Hrvatska; *Zavod za statistiku, popis stanovništva 1991.g. narodnosni sustav Hrvatske po naseljima*; dokumentacija 881; travanj 1992.g., Zagreb.
14. Davor Runtić; *Domovinski rat vrijeme rata-* knjiga druga; Neobična naklada; Vinkovci 2005..g.
15. Franjo Samardžić; *Novogradiške ratne godine 1990. - 1991.* ; PRESS i NG, Nova Gradiška 1994. g.
16. Rudi Stipčić; *Napokon smo krenuli*; Sveučilišna tiskara, Zagreb, 1996.g.
17. Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat; Davor Marjan-*Hrvatsko ratište 1990.-1995*; Školska knjiga, Zagreb 2006.g.
18. Ante Vukšić; *Novogradiški žrtvoslov – Domovinski rat na novogradiškom području*; 1990-1995; Nova Gradiška, 2009.g.
19. Mirko Valentić; *Rat protiv Hrvatske 1991. – 1995.*; Velikosrpski projekti od ideje do realizacije; Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod i Hrvatski memorijalno –dokumentacijski centar Domovinskog rata; Zagreb, 2010.g.
20. Ozren Žunec; *Goli život – socijalne dimenzije pobune srba u Hrvatskoj*; Drugi svezak; Demetra; Zagreb. 2007.g.
21. Ozren Žunec; *Rat u Hrvatskoj 1991. – 1995.*; Polemos; Zagreb, 1998.g.